

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

19e jaargang nr. 4

15 juli 1990

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maisstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Buitenland : 500 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr.
per jaar. Beschermleden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

- 51 Blazoenen van Ridders in de Orde van het Gulden Vlies	182
- Inventaire Archéologique : Bas-reliëfs van het zogenaamd Huis Palfyn	193
- De Predella "De Verovering van Jeruzalem door Titus"	195
- Rooigem en de Brugsepoort te Gent (Vervolg)	205
- Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	
Jan Palfijnbrug - Verloren Kostbrug	219
- Aanvullende Iconografie der Gentse Bruggen	228
- Vraag en Antwoord	231
- Lezers schrijven ons	232
- Bibliografie	233
- Verschijning gemeld	234
- De George Sartonprijs toegekend aan een van onze leden	235
- Gênsche Prâot	236

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliothecalesse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9110
Sint-Amandsberg - Gent.

51 BLAZOENEN VAN RIDDERS IN DE ORDE VAN HET GULDEN VLIES

Een vorige keer gaven we een romantische voorstelling van de feestelijke sfeer die moet geheerst hebben bij het laatste kapittel van het Gulden Vlies te Gent in 1559. Toen beloofden we een overzicht te geven van de personen die waarschijnlijk gezeteld hebben in dit kapittel.

U moet zich voorstellen dat 7 jaar later, in 1566, de Beeldenstorm losbreekt en dat in 1568 de Tachtigjarige Oorlog begint, waardoor deze Ridders, in verdeeldheid, een beslissende rol zullen spelen in onze geschiedenis. Ze zullen elkaar bekampen en sommige zullen er het leven bij inschieten.

In de Sint-Baafskathedraal hangen 51 wapenschilden als het ware als herdenkingsmonument in het zuidelijk dwarsschip. Zij zijn uitgevoerd door een schilder uit Valenciennes, vermoedelijk Jacques Le Boucq, wapenheraut van de Orde en heraldicus. De voornaam klinkende teksten op deze blazoenen vertellen ons wiens plaats "gereserveerd" was in het koor van de kathedraal. Deze opschriften zullen dan ook als uitgangspunt dienen tot het geven van een korte persoonsbeschrijving. Het vorige kapittel werd gehouden te Antwerpen in 1556. Voor Ridders, die tussen 1556 en 1559 gestorven zijn, werd nog een schild opgehangen als laatste eerbetoon. Elk kapittel voorzag namelijk in een ceremonie, opgedragen aan de laatst gestorvenen. Op hun blazoën staat het woord TRESPASSE (in modern Frans, trépassé = overledene) en boven hun wapen staat een heraldische riem afgebeeld. De overledenen zullen wij niet beschrijven. Enkel de tekst op hun schild zullen wij publiceren. Bij het interpreteren van de notedop-biografieën plaatsen wij ons even in het jaar onzes heren 1559 :

1° TRESHAULT TRESEXCELLENT TRESMAGNANIME TRESPUISSANT PRINCE CHARLES PAR LA DIVINE CLEMENCE EMPEREUR DES ROMAINS TOUSIOUR AUGUSTE CINQUIESME DE CE NOM TRESPASSE :
Keizer Karel, gestorven te San Yuste op 21.9.1558 = niet aanwezig.

2° TRESHAUT TRESEXCELLENT TRESMAGNANIME TRESPUISSANT PRINCE PHILIPPE PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE CASTILLE DE LEON D'ARRAGON DES SICILLES ARCHIDUC D'AUSTRICE DUC DE BOURGOIGNE DE BRABANT DE LIMBOURG DE LUXEMBOURG DE GUELDTRE ETC. COMTE DE FLANDRE ETC. CHEF ET SOUVERAIN DU TRES NOBLE ORDRE DE LA TOISON D'OR :

Filips II, koning van Spanje (1556-1598). °21.5.1527 Valadolid, †13.9.1598 Escorial. Zoon van keizer Karel V en Isabella van Portugal. Viermaal gehuwd met 1) Maria van Portugal (moeder van Don Carlos), 2) Mary Tudor (Bloody Mary), 3) Elisabeth van Valois (moeder van Isabella Clara Eugenia, onze late-

re landvoogdes), 4) Anna van Oostenrijk. Hij verlaat kort na dit kapittel definitief de Nederlanden en zal de Orde nooit meer samenroepen. Hij was zesde Soeverein van de Orde; laat desondanks de Vliesridders Egmond en Hoorne onthoofden en lokt de Tachtigjarige Oorlog uit. Hij werd benoemd tot Orderidder te Doornik in 1531.

3° TRESHAULT TRESEXCELLENT ET TRESPUISSANT PRINCE CHRISTIERNE PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE DENEMARQUE DE ZUVEDEN ET NOREWEGHEN TRESPASSE :

Christiaan II van Denemarken (†1559) = niet aanwezig.

4° TRESHAULT TRESEXCELLENT ET TRESPUISSANT PRINCE MAXIMILIEN ROY DE BOHEME ARCHIDUC D'AUSTRICE :

Maximiliaan II van Oostenrijk, toekomstig keizer van het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie (1564-1576). °1.8.1527 Wenen, †1576. Zoon van de Duitse keizer Ferdinand I en Anna van Hongarije, gehuwd met Maria (dochter van keizer Karel). Op politiek gebied niet erg gelukkig, bleek hij toch als mild en vredelievend vorst de vrede te kunnen bewaren tussen de in zijn contreien strijdende godsdienstige partijen. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

5° MESSIRE PEDRO ANTONIO DE ST SEVERIN DE ST MARCQ PRINCE DE VISIGNANO :

Pietro Antonio San Severino, hertog van San Marco. Zoon van de grootadmiraal van Napels, prins Bernardin en Dionora Picolomini. Werd door keizer Karel met gunsten overladen. Benoemd tot Orderidder te Barcelona in 1519.

6° DON BELTRAN DE LA CUEVA DUC D'ALBUQUERQUE :

Beltran de la Cueva, hertog van Albuquerque. °ca. 1477, † 1560. Zoon van hertog Francisco Fernandez en Francisca de Toledo. Kreeg van keizer Karel herhaaldelijk de leiding over zijn legers in de strijd tegen de Fransen. Benoemd tot Orderidder te Doornik in 1531.

7° MESSIRE REGNAULT SEIGNEUR DE BREDERODE ET DE VIANE TRESPASSE :

Reinoud III van Brederode (†28.9.1556) = niet aanwezig.

8° MESSIRE CHARLES CONTE DE LALAING TRESPASSE :

Karel, graaf van Lalaing (†23.11.1558) = niet aanwezig.

9° DON INIGO LOPEZ MENDOCA DUC DEL INFANTADO :

Inigo Lopez de Mendoza, hertog van Infantado. °1493, †1556. Zoon van Inigo Lopez en Maria de Luna. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

10° MESSIRE COSME DE MEDICIS DUC DE FLORENCE :

Cosimo I de Medici, hertog van Florence (groothertog van Toscane van 1537 tot 1574), °1519, †1574. Zoon van Giovanni delle Bande Nere en Maria Salviati, gehuwd met Eleonora (dochter van don Pedro van Toledo). Was huwelijkskandidaat voor Margaretha van Parma, straks onze landvoogdes na het vertrek van Filips II. Margaretha huwde echter in 1538 de Vliesridder Ottavio Farnese, in dit kapittel aanwezig. Cosimo werd benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

11° HAULT ET PUISSANT PRINCE MESSIRE EMANUEL PHILIBERT DUC DE SAVOYE PRINCE DE PIEMONT :

Emanuel Filibert, landvoogd der Nederlanden (1555-1559) (tot kort na dit kapittel wanneer Filips II naar Spanje vertrekt), hertog van Savoye (1559-1580). °8.7.1528 Chambéry, †30.8.1580 Turijn. Zoon van Karel III, hertog van Savoye, en Beatrix van Portugal, gehuwd met Margaretha (zuster van koning Henri II van Frankrijk). In 1553 werd hij opperbevelhebber van keizer Karels troepen en behaalde in 1557 de overwinning op de Fransen bij Saint-Quentin. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

12° DON MANRIQUE DE LARA DUC DE NAJARA TRESPASSE :

Juan Esteban Manrique de Lara, hertog van Najera (†1558) = niet aanwezig.

13° MESSIRE JOACHIN SEIGNEUR DE RYE TRESPASSE :

Joachim, heer van Rye. Niet aanwezig gezien het woord trépassé.

14° MESSIRE LAMORAL CONTE DEGMONT PRINCE DE GAVRE SEIGNEUR DE FIENNES :

Lamoraal van Egmond, prins van Gavere (1553-1568), doorgaans "Egmond" genoemd. °18.11.1522, †5.6.1568 Brussel. Zoon van Jan IV van Egmond en Françoise van Luxemburg, gehuwd met Sabina van Beieren (zuster van Frederik III, protestants keurvorst van de Palts aan de Rijn). Trouwde Mary Tudor met de handschoen in Filips' plaats op 6.1.1554. Hij behaalde beroemde overwinningen op de Fransen bij Saint-Quentin (1557) en Grevelingen (1558). Straks, bij het vertrek van Filips II, wordt hij stadhouder van Vlaanderen en Artois. Hij is lid van de Raad van State (1555-1568). Samen met Willem van Oranje en Hoorne, beide in dit kapittel aanwezig, zal hij de brief schrijven (11.3.1563) waarin zij Filips hun ontslag uit de Raad van State aanbieden, indien Granvelle niet vertrekt. Ondanks het feit, dat hij in 1567 opnieuw de eed van trouw aan Filips aflegt, wordt hij op 9.9.1567 door Alva gearresteerd en op 23 september naar Gent overgebracht. Van 12 tot 16 november zal hij ondervraagd worden in het Spanjaardenkasteel. Samen met Hoorne zal hij onthoofd worden op de Grote Markt te Brussel. Hij wordt benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546. Toeristische tip. : zijn geraamte is te bezichtigen in de

O.L. Vrouwkerk te Zottegem mits de sleutel van de crypte te vragen op het stadhuis van Zottegem.

15° MESSIRE MAXIMILIAN DE BOURGOGNE MARQUIS DE LA VERE SEIGNEUR DE BEVRES TRESPASSE :

Maximiliaan van Bourgondië (†1.6.1558) = niet aanwezig.

16° MESSIRE JEHAN DE LIGNES CONTE DAREMBERGHE BARON DE BARBANSON :

Jean de Ligne, graaf van Aremberg, meestal kortweg "Aremberg" genoemd. °1525, †23.5.1568 Heiligerlee. Zoon van Louis en Marie de Berghes, gehuwd met Marguerite de la Marck (soevereine gravin van Aremberg). Wordt in 1560 stadhouder van Groningen en Friesland en kiest in 1566 de zijde van de Spaanse regering. Hij zal sneuvelen tegen Lodewijk van Nassau te Heiligerlee. Hiermee is hij de eerste Vliesridder die het slachtoffer wordt van de Tachtigjarige oorlog. Zijn halsketting met het Gulden Vlies zal als trofee naar Willem de Zwijger gestuurd worden. Hij is tevens de stamvader van de latere hertogen en prinsen van Aremberg, die als veldheren en staatslieden een belangrijke rol zullen spelen in de 17de en 18de eeuwse geschiedenis van de Zuidelijke Nederlanden. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

17° MESSIRE JEHAN DE LANNOY SEIGNEUR DE MOLEMBAIX :

Jan van Lannoy, heer van Molembaix, °ca. 1509, †1560. Zoon van Filips van Lannoy en Margaretha van Bourgondië, gehuwd met Jeanne de Ligne (zuster van "Aremberg"). Hij was kamerheer van keizer Karel en wordt vanaf 1559 gouverneur van Henegouwen. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

18° HAULT ET PUISSANT PRINCE FERNANDE PAR LA GRACE DE DIEU ARCHIDUC DAUSTRICE CONTE DE TYROL :

Ferdinand van Oostenrijk, aartshertog van Oostenrijk. °14.6.1529, Lintz †1595. Zoon van de Duitse keizer Ferdinand I en Anna, koningin van Hongarije en Bohemen. Broer van de toekomstige Duitse keizer Maximiliaan II. Beide Duitse keizers, zijn broer en zijn vader, zijn op dit kapittel aanwezig. Hij huwde tweemaal, respectievelijk met Philippine Welser en Anna Leonora Gonzaga. Hij is gouverneur van Bohemen. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

19° DON GONCALO FERNANDEZ DE CORDOVA DUC DE SESA ET DE TERRENEUVE CONTE DE LABRA :

Gonzalo Fernandez de Cordoba, hertog van Sesa. °1520, †1578. Zoon van Luis Fernandez de Cordoba en Elvira de Cordoba, gehuwd met Maria de Los Labos. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

20° POUR LE DUC DE MEDINA DE RYO SECO A ESTE DELAISIE DE METTRE LES ARMES JUSQUE APRES QUIL AURA RECEU LE COLIER :

Luis Enriquez de Cabrera, hertog van Medina de Rioseco. †ca. 1572. Zoon van Luis de Cabrera en Anna de Mendoza, gehuwd met Victoire Colonna. Als admiraal van Castilië werd hij benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556. Bij het plaatsgrijpen van dit kapittel, heeft hij zijn halsketting met het Gulden Vlies nog steeds niet ontvangen. Bij het omhangen van de ketting moet de eed worden afgelegd. Doordat, gezien de tekst op het blazoën, de ketting nog niet omgehangen is, werd de eed dus nog niet afgelegd. Dit verklaart waarom zijn wapenschild blanco gelaten werd. De halskettingen, die genummerd zijn, blijven eigendom van de Orde. Zij worden aan de Ridders overhandigd voor de duur van hun leven. Het halssieraad van een overleden Ridder komt een nieuw benoemd Ridder toe. Het niet in voorraad zijn van een Vliesketting kan verklaren waarom deze Ridder (en nog twee andere, zoals we straks zullen zien) nog niet in het bezit is van zijn symbool.

21° MESSIRE CHARLES BARON DE BERLAYMONT SEIGNEUR DE PERUWEZ :

Karel, baron (vanaf 1574 graaf) van Berlaymont, meestal kortweg "Berlaymont" genoemd. °1510, †4.6.1578. Zoon van Michel en Marie de Barault, gehuwd met Adrienne de Ligne (zuster van "Aremberg", op dit kapittel aanwezig). Hij is lid van de Raad van State van 1555 tot 1578, en stadhouder van Namen. Voorzitter van de Raad van Financiën. Hij vormt, samen met Granvelle en Viglius, de Consulta of Achterraad. Bij het aanbieden van het Smeekschrift der Edelen aan Margaretha van Parma (5.4.1566), zal hij aan haar zijde staan en de historische woorden uitspreken : ce ne sont que des gueux (schooiers). De geuzen zullen deze spotnaam als eretitel gebruiken in hun strijd tegen Filips II. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

22° MESSIRE CHARLES DE BRIMEU CONTE DE MEGHEN SEIGNEUR DE HUMBERCOURT :

Karel van Brimeu, graaf van Megen, meestal kortweg "Megen" genoemd. °1525, †9.1.1572 Zwolle. Zoon van Eustachius en Barbe de Hillery, ongehuwd. Stadhouder van Luxemburg (1556), Henegouwen (1558), Gelre (1560) en Friesland (1568). Hij zal aan de zijde van de regering staan en in 1568 verhinderen dat Lodewijk van Nassau Utrecht kan bezetten bij het begin van de Tachtigjarige Oorlog. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

23° MESSIRE JEHAN MARQUIS DE BERGHES CONTE DE WALHAIN :

Jan IV van Glimes, markies van Bergen, meestal kortweg "Bergen" genoemd. °6.2.1528 Borgvliet, †21.5.1567 Segovia. Zoon van Antoon en Jacqueline de Croy, gehuwd met Marie de Lannoy. Lid van de Raad van State van 1555 tot 1567. In 1559 wordt hij stadhouder van Henegouwen. Hij zal Willem van Oranje steunen tegen Granvelle en wordt één van de

drijvende krachten achter de Ligue van de hoge adel (1562). In 1566 zal hij met "Montigny" (tijdens dit kapittel benoemd tot Orderidder) naar Spanje vertrekken om Filips II het Smeekschrift der Edelen voor te leggen. Hij overlijdt in Spanje. Later, in 1570, zullen zijn goederen postuum verbeurd verklaard worden door de Raad van Beroerten, wegens samenzwering tegen de koning en heulen met de ketterij. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

24° MESSIRE JEHAN DE MONTMORENCY SEIGNEUR DE COURIERES :
Jean de Montmorency, heer van Courrière. †1563. Zoon van Hugues en Jossine de St. Omer, gehuwd met Philippine de Lannoy. Hij was kamerheer en raadsheer van keizer Karel. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

25° MESSIRE VRADISLAUS BARON DE BERNSTEIN :
Wratislaw, baron van Bernstein, °1530, †1592. Gehuwd met Maria Manriquez de Lara. Hij was groot-kanselier van Bohemen. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

26° MESSIRE ANTONIO DORIA MARQUIS DE SAINT ESTIENNE SEIGNEUR DE GYNOSA :
Antonia Doria, markies van San Stefano. Bevelhebber van de Genuese vloot tegen de Turken. Aan het hoofd van 6 galeien begeleidde hij Filips II van Spanje naar Italië. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

27° TRESHAULT TRESEXCELLENT TRESMAGNANIME ET TRESPUISSANT PRINCE FERDINANDE PAR LA DIVINE CLEMENCE EMPEREUR DES ROMAINS TOUSIOURS AUGUSTE ROY DE HONGRIJE ET ARCHIDUC DAUSTRICE :
Ferdinand I, keizer van het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie (1556-1564). °1503, †1564. Broer van keizer Karel. Tweede zoon van Filips de Schone en Johanna de Waanzinnige, gehuwd met Anna van Hongarije waardoor hij in 1526 Hongarije en Bohemen erfde. Als Rooms-koning voerde hij de onderhandelingen die leidden tot de godsdienstvrede van Augsburg (1555). Benoemd tot Orderidder te Brussel in 1516. (Dutry beschrijft in zijn versie van 1889 de verkeerde keizer, nl. Ferdinand II).

28° TRESHAULT TRESEXCELLENT ET TRESPUISSANT PRINCE JEHAN PAR LA GRACE DE DIEU ROI DE PORTUGAL TRESPASSE :
Jan III, koning van Portugal. †2.8.1557 = niet aanwezig.

29° HAULT ET PUISSANT PRINCE MESSIRE FREDERIC CONTE PALATIN ELECTEUR DUC EN LA HAULTE ET BASSE BAVIERE TRESPASSE :
Frederik II, paltsgraaf aan de Rijn. †1556 = niet aanwezig.

30° DON PEDRO HERNANDEZ DE VELASCO DUC DE FRIAS CONESTABLE DE CASTILLE :

Pedro Hernandez de Velasco, hertog van Frias. Zoon van Inigo de Velasco en Maria de Touar (markiezin van Berlanga), gehuwd met Juliana Angelina de Velasco. Hij hielp keizer Karel tegen de opstandige Spanjaarden en werd daarom gouverneur benoemd van de Spaanse koninkrijken. Benoemd tot Orderidder te Doornik in 1531.

31° DON FERNANDO GONZAGA PRINCE DE Malfette DUC DORIANO TRESPASSE :

Ferrante Gonzaga, hertog van Ariano. †15.11.1557 = niet aanwezig.

32° MESSIRE JEHAN DE HENNIN CONTE DE BOUSSU :

Jean de Hennin, graaf van Boussu. °1480, †12.2.1562. Zoon van Filips en Catharina de Ligne, gehuwd met Anna van Bourgondië. Hij was kamerheer van keizer Karel en vergezelde hem naar Bologna voor zijn kroning door paus Clemens VII. Hij is lid van de Raad van State van 1555 tot augustus 1559. Benoemd tot Orderidder te Doornik in 1531. Zijn zoon, Maximiliaan de Hennin, zal onder de populaire naam "Bossu" geschiedenis maken. Deze wordt na de vlucht van Willem van Oranje, in diens plaats, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. In 1573 wordt hij gevangen genomen door de watergeuzen, kiest tijdens zijn gevangenschap de zijde van Oranje en wordt na de Pacificatie van Gent (1576) vrijgelaten. Nu zelf opstandeling geworden, voert hij de Staatse troepen aan in de slag bij Gembloers (31.1.1578) en in de slag bij Rijmenam (2.8.1578).

33° MESSIRE ANDREA DORIA PRINCE DE MELPHE :

Andrea Doria, prins van Melfi. °1468, †25.11.1560. Zoon van Cesare Doria, gehuwd met Dame Peretti (nicht van paus Innocentius VIII). Hij was groot-admiraal van keizer Karels vloot tegen de Turken. Met de hulp van de keizer herstelde hij in 1528 de onafhankelijkheid van Genua. Hij schiep er een streng aristocratische staatsregeling, waarin de burgerij slechts beperkte invloed had, terwijl hijzelf bijna onbeperkte macht uitoefende. Hij wordt door de Genuezen de vader des vaderlands genoemd. Benoemd tot Orderidder te Doornik in 1531.

34° DON FERNANDO ALVAREZ DE TOLEDO DUC DALVA :

Fernando Alvarez de Toledo, beter bekend als de "ijzeren" hertog van Alva. Landvoogd der Nederlanden van 30.12.1567 tot 29.11.1573. °21.10.1507 Piedrahita, †11.12.1582 Lissabon. Zoon van Garcia Alvarez de Toledo en Beatrix Pimentel, gehuwd met Maria Henriquez. Hij zal na de beeldenstorm (1566), als bevelhebber van de Spaanse troepen, naar de Nederlanden komen om de opstand te onderdrukken. Hij zal de Raad van Beroerten oprichten, ten-

einde de opstandelingen meedogenloos te straffen. Zijn voornaamste slachtoffers worden de Vliesridders Egmond en Hoorne. Na de verovering van Den Briel, door de watergeuzen op 1.4.1572, zullen veel steden de zijde kiezen van Oranje. Alva zal nog proberen het getij te keren, maar druipt teleurgesteld af naar Spanje na het mislukte beleg van Alkmaar (21.8.1573-8.10.1573). Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

35° HAULT ET PUISSANT PRINCE MESSIRE ALBERT DUC DE BAVIERE PRINCE DE LEMPIRE :

Albrecht V, hertog van Beieren. °1528, †1579. Zoon van Willem en Philippote van Baden, gehuwd met Anna van Oostenrijk (dochter van de Duitse keizer Ferdinand I). Hij hielp keizer Karel in zijn strijd tegen de reformatie. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

36° MESSIRE OCTAVIO FARNESE DUC DE PARMA ET PLACENCIA :

Ottavio Farnese, hertog van Parma. °1524, †1586. Zoon van Pietro Luigi Farnese en Dame des Ursins, gehuwd met Margarethe van Parma (onze landvoogdes van 1559 tot 1567, natuurlijke dochter van keizer Karel en Johanna van der Gheinst). Hij werd aangesteld door Filips II als generaal van het Lombardse leger en voerde oorlog, samen met zijn vroegere huwelijksrivaal, Cosimo I de Medici, tegen de groothertog van Ferrare in 1557. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546. Zijn zoon, Alexander Farnese, in Nederland kortweg "Parma" genoemd, zal onze landvoogd zijn van 1578 tot 1592, en zal vrijwel alle bezette steden in de Zuidelijke Nederlanden heroveren. Zijn inneming van Antwerpen in 1585 wordt algemeen beschouwd als de definitieve scheiding tussen Noord en Zuid.

37° MESSIRE FREDERIC CONTE DE FURSTENBERGHE TRESPASSE :

Frederik, graaf van Furstemberg. †1559 = niet aanwezig.

38° MESSIRE PONTIUS DE LALAING SEIGNEUR DE BUGNICOURT TRESPASSE :

Ponthus de Lalaing, heer van Bugnicourt. †1558 = niet aanwezig.

39° MESSIRE CLAUDE DE VERGY BARON DE CHAMPLITE :

Claude de Vergy, baron van Champlite. °1495, †1560. Zoon van Willem van Vergy en Anne de la Rochecouart, tweemaal gehuwd : 1) Helene de Grueres, 2) Philiberte de Vienne. Werd door keizer Karel benoemd tot gouverneur van het hertogdom Bourgondië. Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

40° MESSIRE PIERRE ERNST CONTE DE MANSFELT :

Pieter Ernst, graaf van Mansfeld. °20.7.1517, †22.5.1604. Zoon van Ernest en Dorothea, gravin van Solms, tweemaal gehuwd met 1) Margaretha van Brede-

rode, 2) Maria van Montmorency (weduwe van Karel van Lalaing, zuster van "Hoorne" en "Montigny"). Hij werd in 1545 stadhouder van Luxemburg. Hij zal lid zijn van de Raad van State tussen 1574 en 1578. In die hoedanigheid wordt hij, twee maand voor de Pacificatie van Gent, op 4.9.1576, samen met "Berlaymont" gevangen genomen te Brussel tijdens een vergadering van de Raad. Pas op 6.2.1577 wordt hij weer vrijgelaten. Een tijd later, na de dood van Alexander Farnese, wordt hij onze landvoogd (1592-1594). Benoemd tot Orderidder te Utrecht in 1546.

41° MESSIRE PIERRE SEIGNEUR DE WERCHIN SENESCHAL DE HAINAULT TRESPASSE :

Pierre de Barbançon, drossaard van Henegouwen. †1557 = niet aanwezig.

42° HAULT ET PUISSANT PRINCE HENRY LE JEUSNE DUC DE BRUNSWYCH :

Hendrik de Jonge, hertog van Brunswijk. °1489, †1568. Zoon van Hendrik de Oude en Catharina (dochter van de hertog van Pomeranie), tweemaal gehuwd met 1) Maria van Württemberg, 2) Sophie (dochter van Sigismond, koning van Polen). Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

43° MESSIRE PHILIPPES DE CROIJ DUC DARSCHOT DE CHIMAIJ CONTE DE PORTIEN ET DE SINEGHEN :

Filips III van Croy, hertog van Aarschot, meestal kortweg "Aarschot" genoemd. °10.7.1526 Valenciennes, †11.12.1595 Venetië. Zoon van Filips II van Croy en Anna van Croy, tweemaal gehuwd met 1) Jeanne, dame van Halewijn, 2) Jeanne van Blois van Treslong. Hij zal de zijde kiezen van Granvelle in diens conflict met de hoge adel en wordt lid van de Raad van State van 1565 tot 1577. Na de naar hem genoemde "Vrede van Aarschot" (12.2.1577), waarbij de Pacificatie van Gent erkend wordt door onze landvoogd Don Juan, zal toch weer onenigheid ontstaan tussen Don Juan en de Staten-Generaal (de leiding van het Noorden). Aarschot zal hierbij de zijde kiezen van de Staten-Generaal en stadhouder worden van Vlaanderen. Omwille van zijn rivaliteit met Willem van Oranje en zijn anticalvinistische houding, wordt hij van 28.10.1577 tot 10.11.1577 te Gent gevangen gezet door de opkomende calvinistische leider, Jan van Hembyze. Na het Traktaat van Atrecht (1579) zal hij terug zijn kaart keren en zich onder het gezag van Filips II plaatsen, doch teleurgesteld over zijn gering aandeel in het Spaanse bestuur, zal hij uiteindelijk uitwijken naar Venetië. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

44° POUR DON CHARLES PAR LA GRACE DE DIEU PRINCE DES ESPAGNES A ESTE DELAYSIE DE METTRE LES ARMES JUSQUES APRES QUIL AURA RECEU LE COLIER :

Don Carlos, prins van Spanje. ° 8.7.1545 Valladolid, †1568. Zoon van koning Filips II van Spanje en Maria van Portugal, ongehuwd. Hij zal zich ontpoppen als een onbeheerst en achterdochtig man, en zich schuldig maken aan zede-loosheid en geïntreger. Zijn vader, de Soeverein van de Orde, zal hem hiervoor gevangen laten nemen en verhoren. Tijdens zijn opsluiting komt Don Carlos om het leven, waarschijnlijk door te stikken bij het eten van kip. Schiller zal, in de 19de eeuw, een geromantiseerd treurspel over hem schrijven, waarnaar Verdi een opera zal componeren. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556. Zijn wapenschild is blanco gelaten omdat hij de ketting van de Orde nog niet ontvangen heeft en de eed nog niet heeft afgelegd.

45° POUR LE DUC DE CARDOUE ET SEGORBE A ESTE DELAISIE DE METTRE LES ARMES JUSQUE APRES QUIL AURA RECEU LE COLIER :
Alonso van Aragon en Sicilië, hertog van Cardona. †1562. Zijn wapenschild is eveneens blanco gelaten omdat hij de ketting nog niet ontvangen heeft. Hij werd benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

46° MESSIRE PHILIPPES DE STAVELE BARON DE CHAUMONT SEIGNEUR DE GLAION :

Filips van Stavele, beter bekend als heer van Glajon. °1509, †26.12.1563. Zoon van Joost van Stavele en Jeanne de Ligne, gehuwd met Anne de Pallant. Was betrokken bij de militaire operaties tegen Gent in 1539. Op 19.4.1550 werd hij benoemd tot artilleriesmeester en nam in 1553 deel aan de verwoesting van Terwaan (Thérouanne). Hij is lid van de Raad van State van 1555 tot 1563, waarin hij een onbeduidende rol speelt. Hij zal geen categorieke stelling nemen tegen Granvelle.

Daar zijn persoonlijke schulden hem voortdurend last bezorgen, zal hij zich terugtrekken op zijn bezittingen in Frankrijk vanaf 1563. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

47° MESSIRE PHILIPPES BARON DE MONTMORENCIJ CONTE DE HORN :

Filips van Montmorency, graaf van Hoorne, doorgaans "Hoorne" genoemd. °1518 Nivelles, †5.6.1568 Brussel. Zoon van Jozef van Montmorency en Anna van Egmond, gehuwd met Walburga (gravin van Neunaer). Hij zal lid zijn van de Raad van State van 1561 tot zijn arrestatie in 1567. Zijn titels : stadhouder van Gelre en Zutphen, admiraal der Nederlanden. Behoort in 1562, samen met Oranje en Egmond tot de vormers van de Ligue der Groten, gericht tegen Granvelle. Omdat hij zal weigeren de eed van onvoorwaardelijke trouw aan de koning af te leggen, wordt hij op 9.9.1567 gearresteerd en gevangen gezet in het Spanjaardenkasteel te Gent. Op 5.6.1568 wordt hij, samen met Egmond, onthoofd op de Grote Markt te Brussel. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

48° MESSIRE GUILLAME DE NASSAU PRINCE DORENGES SEIGNEUR DE BREDA :

Willem "de Zwijger", prins van Oranje, graaf van Nassau, Katzenelnbogen, Vianden, Dietz, Buren, Lingen en Leerdam. Wordt straks, bij het vertrek van Filips II naar Spanje, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht (1559-1567 en 1572-1584). °25.4.1533 Dillenburg, †10.7.1584 Delft. Zoon van Willem de Rijke van Nassau en Juliana van Stolberg. Viermaal gehuwd met 1) Anna van Egmond, 2) Anna van Saksen, 3) Charlotte de Bourbon, 4) Louise de Coligny. Hij zal zich verzetten tegen de centraliserende politiek van Filips II, omdat hem een "Nederlandse" regering van de adel voor ogen staat, die berust op de oude privilegiën, onder oppergezag van de koning (een verouderd middeleeuws ideaal). Hij is lid van de Raad van State van 1555 tot 1567. In 1567, bij de komst van Alva, vlucht hij naar Dillenburg en start de Tachtigjarige oorlog. Willem van Oranje zal in deze strijd zijn macht, zijn fortuin, en zijn oorspronkelijk ideaal opgeven in het belang der Nederlanden. Vogelvrij verklaard door Filips wordt in 1582 een mislukte aanslag op hem gepleegd door Jean Jauregui. Uiteindelijk wordt hij te Delft vermoord door Balthasar Gerards. Zijn benoeming tot Orderidder greep plaats te Antwerpen in 1556.

49° MESSIRE JEHAN CONTE DOYSTFRISE :

Jan, graaf van Oost-Friesland. °1506, †1572. Zoon van Evrard en Isabeau, gehuwd met Dorothea van Oostenrijk (natuurlijke dochter van Maximiliaan I). Hij vergezelde keizer Karel in zijn oorlogen tegen de protestantse prinses. Vanaf 1559 wordt hij stadhouder van Limburg. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

50° MESSIRE FRANCHOIS FERNANDE DAVALOS DE AQUINNO MARQUIS DE PESCARA ET DEL VASTO :

Francisco Fernando Davalos d'Aquino, markies van Pescara. †1571. Zoon van Alfonso Davalos en Maria d'Arragon, gehuwd met Isabeau de Gonzaga. Kapitein-generaal van Italië onder Filips II en later vice-koning van Sicilië. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

51° MESSIRE SFORSA SFORSA CONTE DE SANTA FIORE MARQUIS DE VARSIJ SEIGNEUR DE CASTELLO ARQUATO :

Ascanio Sforza-Sforza, graaf van Santa Fiora. °1520, †1575. Zoon van Bozon Sforza en Constance Farnese, gehuwd met Catharina de Nibili. Hij maakt deel uit van een historisch belangrijke Milanese familie. Benoemd tot Orderidder te Antwerpen in 1556.

SLOT

Van de 11 leden van onze Raad van State van 1559, zetelen er 6 in dit kapittel. Daarenboven is onze landvoogd aanwezig en natuurlijk ook de koning. Lijkt

deze samenkomst in het koor van de St.-Baafskathedraal niet een beetje op een topconferentie? Vier van de 38 aanwezige Ridders - Egmond, Bergen, Hoorne en Oranje - zullen in het verloop van de "Opstand" tegen Filips II, het devies van Karel de Stoute, dat met gouddraad geborduurd staat op hun karmozijnrood Ordegewaad, waarmaken : IE L'AY EMPRINS! (ik heb het gewaagd!). Hun leven zal echter de kostprijs zijn.

Ronald DE BUCK

BRONVERMELDING

- A. DUTRY, Armoiries des Chevaliers de la Toison d'Or, 1889.
- Catalogus tentoonstelling "Het Gulden Vlies" te Brugge, 1962.
- E. DHANENS, Inventaris St.-Baafskathedraal Gent, 1965 (Nr. 433).
- BAELDE M., Collaterale Raden onder Karel V en Filips II, 1965.
- Nijhoffs Geschiedenislexicon, Nederland en België, 1981.
- Grote Spectrumencyclopedie.
- Visum, Elseviers Moderne Gezinsencyclopedie, 1964.
- Catalogus tentoonstelling "Schatten van het Gulden Vlies", Brussel 1987.
- JANSEN, Kalendarium, geschiedenis van de Lage Landen in jaartallen, 1979.
- Catalogus tentoonstelling "Het eind van een rebelse droom", Gent 1984.
- Biographie Nationale (Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent).

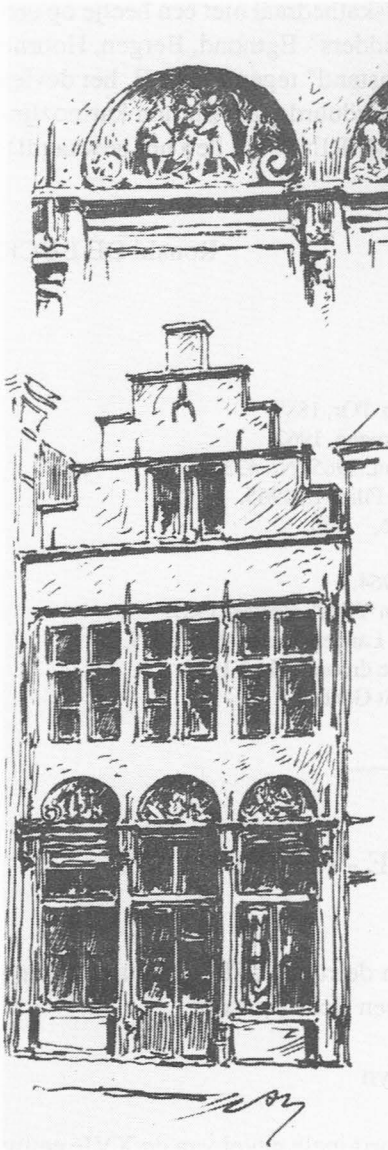
INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE - FICHE Nr. 155

Op 29 januari 1900 stelde V. De Muynck in de rubriek "Beeldhouwwerken - Oudburg nr. 26 - XVIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Bas-reliëfs van het zogenaamde huis Palfyn

Er bestaat in de Oudburg nr. 26 een redelijk originele gevel van de XVIe eeuw. De juiste datum van deze bouw is niet gekend. De gevel is versierd met drie bas-reliëfs waarvan de onderwerpen betrekking hebben op de geneeskunde. Het eerste stelt een vrouw voor die op het punt staat te baren; zij wordt ondersteund door twee mannen. Het middelste bas-reliëf reproduceert een deel van de parabel van de Barmhartige Samaritaan : een adellijke heer, op reis, laat een kwetsuur die hij opgelopen heeft aan het hoofd, verbinden. Zijn paard, vastgemaakt aan een boom, bevindt zich dicht bij hem.

Men heeft gemeend dat dit bas-reliëf het uithangteken van dit huis was, maar de verschillende verkoopacten die in het bezit zijn van de huidige eigenaar en

waarvan één meer dan twee eeuwen oud is, vermelden steeds dat dit huis "de Sirene" als uithangteken heeft. Het derde bas-reliëf verbeeldt een ontleedtafel waarop zich een lijk bevindt en, langs weerszijden, een skelet. Een chirurg maakt zich klaar om de dissectie te doen.

De onderwerpen die uitgebeeld worden op deze drie beeldhouwwerken laten veronderstellen dat dit huis gebouwd werd door of voor een geneesheer. Dit is zeer waarschijnlijk, want vòòr 1679 behoorde het toe aan een meester-chirurgijn, genaamd Jacob Hellebusch (1).

De volksoverlevering heeft steeds gewild dat dit de woning was van de beroemde geneesheer J. Palfyn, maar niets bewijst dat deze dit huis zou bewoond hebben. Het is een legende die overgedragen werd door bijna alle auteurs die de stad Gent beschreven hebben. Men vindt ze zelfs terug in de *Essai sur l'histoire de la médecine belge avant le XIXe siècle* van C. Broeckx (1827). Dit werk is geïllustreerd met vier mooie portretten van beroemde geneesheren; dit van Palfyn is vergezeld

van de volgende nota : "Palfyn, nagetrokken naar een bas-reliëf dat de gevel van een huis in Gent versiert dat vroeger bewoond werd door Palfyn en dat volgens de mening van geleerden en de volksoverleveringen de waarachtige afbeelding is van deze auteur."

(1) Op 18 november 1679 stelde Jacob Hellebusch dit huis openbaar te koop; het werd teruggekocht door zijn kinderen, waaronder een van de zonen, Dominique Hellebusch, eveneens meester-chirurgijn was. (Zie de verkoopacten die in het bezit zijn van de huidige eigenaar, Mr. Lippens, slager in de Oudburg.)

DE PREDELLA : "DE VEROVERING VAN JERUZALEM DOOR TITUS"

Het Museum voor Schone Kunsten te Gent bewaart een merkwaardig lang en smal schilderij (nr. 1958-AE), dat afkomstig is uit de Gentse St.-Baafskathedraal en dat als voorstelling heeft "De verovering van Jeruzalem door Titus" (paneel 31 x 168,5 cm.).

DE VOORSTELLING

Het schilderij beeldt de verwoesting van de stad Jeruzalem tijdens de Joodse Oorlog in de zomer van 70 na Chr. uit. Deze vergelding van de Godsmoord werd beschreven door Flavius Josephus (37 - ca. 100), die ooggetuige was van deze 5 maand durende belegering van het 65000 man sterk Romeinse leger. Deze schrijver was niemand minder dan de Joodse veldheer Jozef Van Matisahve, die naar de Romeinen was overgelopen en de naam Flavius had aangenomen. De schilder heeft zich duidelijk op deze beschrijving geïnspireerd, alsook op Jacob van Maerlant's "Destructie of Wraak van Jeruzalem" (1271) (1).

We zien dan ook het verhaal van de hardnekkige verdediging van de Joden, die hun stad door innerlijke tweedracht en hongersnood moesten prijs geven. Duizenden stierven een wrede dood of werden als slaven gevangen genomen en verkocht. Opvallend is dat de taferelen op het schilderij niet volledig chronologisch gerangschikt werden en vooral dat de eindfase, de tempelbrand, niet afgebeeld werd. De voorstelling is duidelijk een kind van haar tijd en geen uitbeelding van een oorlog uit de oudheid, daar het volledige stadsbeeld middeleeuws is van weergave.

Voor de bespreking van de voorstelling (2) geven we een beschrijving van links naar rechts. In de hoek bemerken we de tweede legerplaats van Titus, de zoon van keizer Vespasiaan, die het kamp had laten opslaan op de twee stadiën van Jeruzalem. De cavalerie vooraan wordt aangevoerd door een gebaarde oude man, die getooid is met een keizerskroon bekroond met een dubbele adelaar. Zijn lijfwacht is bewapend met zeiswapens of hellebaarden. Opvallend is het wapen nl. een dubbele adelaar, die we ook aantreffen op de borstplaten van deze aanvoerder en op de aquila (3). Meestal wil men deze figuur identificeren met keizer Vespasiaan en het personage naast hem op het zwarte strijdros met Titus, doch moeten we hierbij opmerken dat de keizer toen reeds vertrokken was naar Rome. Flavius noemt trouwens ook Titus een "Caesar", waardoor we deze legeraanvoerder mogen identificeren met Titus. Hij voert de met pot- en steekhelmen geharnaste ruiters met blinkende borstpantsers en beenstukken aan. Zij zijn bewapend met lansen zware stootwapens en kruisbogen. Hun

paarden zijn getooid met mooie schutsplaten. Deze uitrusting en de wapenschilden van de ridders op de tentzeilen van de spitse en langwerpige kappen der legerhutten wijzen er duidelijk op, dat we hier te maken hebben met een 15de eeuwse leger. Zij worden begeleid door Syrische en Arabische hoofdmannen met tulbanden, op wie Titus een beroep deed om het Romeinse leger te versterken. Achteraan houden soldaten het toezicht bij slaven, die bomen vellen om er galgen en stormtorens van te maken. Opvallend is het loofwerk van deze bomen, die weergegeven is met korte krachtige streepjes. Deze techniek treffen we aan bij talrijke Gentse panelen uit de 15de eeuw, o.m. bij de Meester van de Khanenko-Aanbidding en de Meester van de Turijnse Kruisiging, alsook op een 1481 gedateerde Kalvarie (Gent, Bijlokemuseum). Op de heuvel naast het bos wordt een Jood onder toezicht van krijgers met hellebaarden de linkerhand afgehakt. Hij ondergaat hetzelfde lot als de twee Joden met bloed druipende handen achter hem. De afgehakte handen liet Titus sturen naar Johannes en Simon, de leiders der Joden, om hen te doen afzien van een verdere strijd. Aan de voet van de berm zijn Syriërs en Arabieren drie gevluchte Israëlieten aan het opensnijden om het goud te vinden in de ingewanden, die de Joden hadden ingeslikt om het te verbergen. Tweeduizend anderen zouden immers hetzelfde lot ondergaan. Twee goudzoekers tellen trouwens reeds de gevonden goudstukken in de hand. Achteraan bemerken we de galgen en kruisen, waaraan de Joden werden opgehangen, daar het Titus onmogelijk leek om honderden gevangenen te bewaken. Hij hoopte daarbij dat de belegerden bij het zien van dit schouwspel de strijd zouden staken.

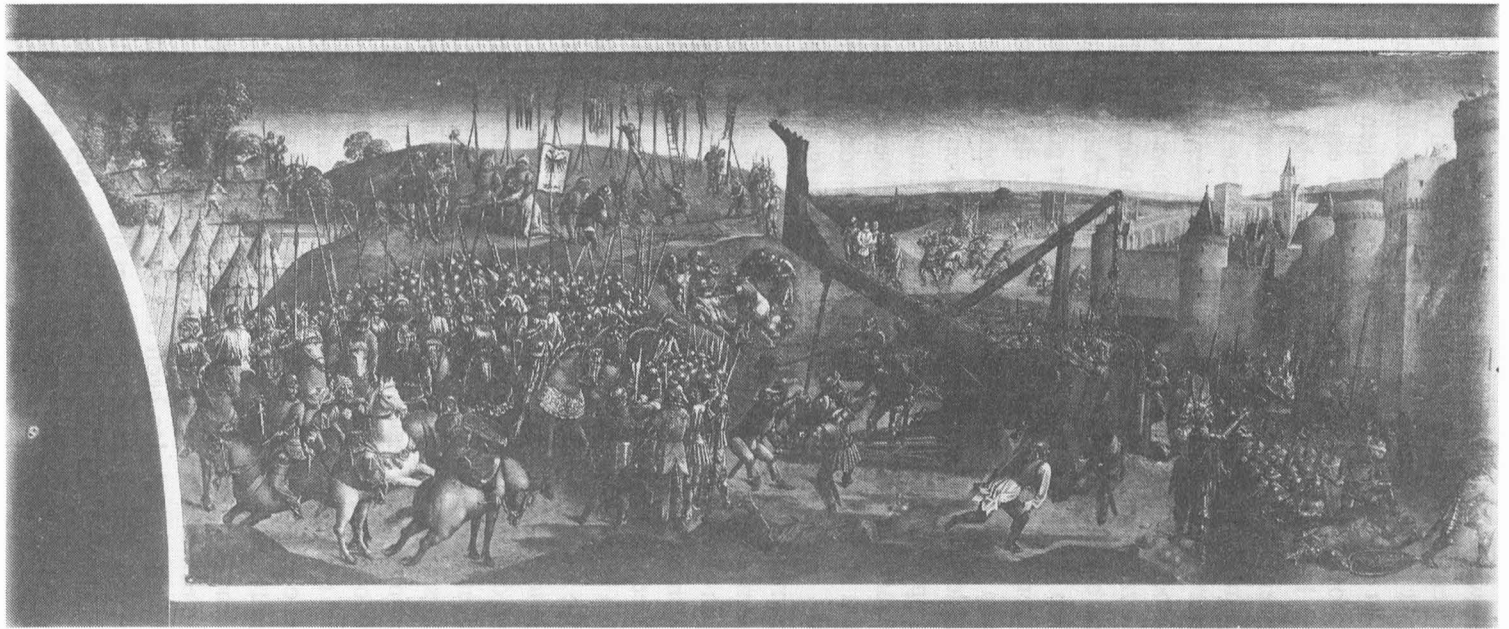
Imposant is zeker het werptuig voor de stadsmuur, dat in de grond verankerd zit door palen. Soldaten zijn bezig het slagvaardig te maken. Naast dit werptuig zien we ronde werpstenen, tonnen, pakkage, kanonnen, een affuit en kanonkogels. Twee van de gevangenen, die achteraan naar de galgen en kruisen worden geleid, trachten te ontsnappen, maar één is reeds gevat en de andere wordt achterna gerend. Minder en minder Joden zullen trouwens nog kunnen ontsnappen, want in de verte is men reeds bezig de houten omheiningsmuur van 30 stadiën lang en 13 wachttorens rond de stad te bouwen. Dit bolwerk werd in 3 dagen tijd opgericht.

Het is bijna ongelooflijk dat dit alles zich kan afspelen in een boomrijk Vlaams landschap, waartussen men een kerktoren bemerkt. De omheiningsmuur, die A. Wauters deed denken aan deze van het Gentse Gravensteen, loopt als een scherm door het schilderij en scheidt de belegering van de inname van Jeruzalem. Vooraan deze muur, zien we dat soldaten en een trompetter bezig zijn hem te beklimmen, terwijl de vaandeldrager hen reeds van tussen de kantelen een volgteken geeft. Hun schilden beschermen hen tegen de stenen die geworpen worden vanaf de toren. Wat verder worden de bomen, die tegen de stadsmuur staan, onderaan in brand gestoken door soldaten en dit terwijl reeds hun makers naar een bres lopen, die door een hoofdman (de personage op een dode krijger) wordt aangewezen.

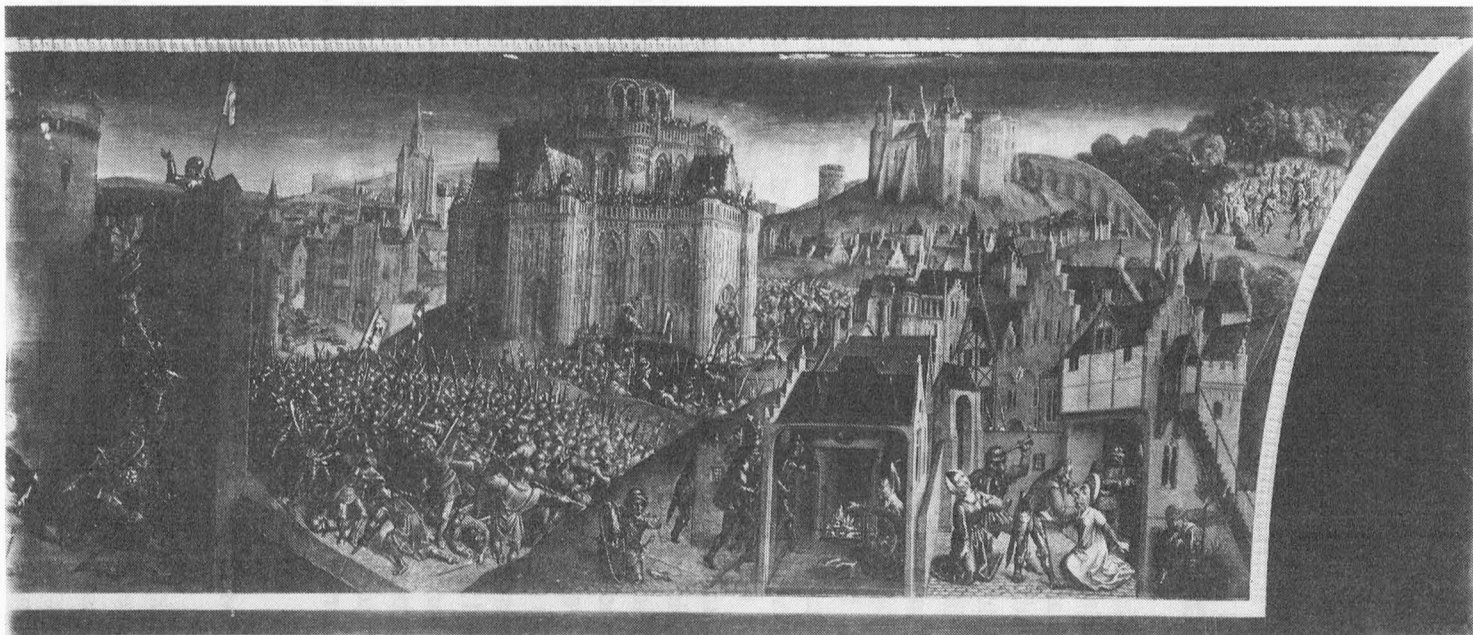
Alhoewel in werkelijkheid de noordzijde van de stad Jeruzalem met drie stadsmuren versterkt was, treffen we hier maar één muur aan, waarachter direkt de strijd voor de tempel begint. Daar men moeilijk gebruik kon maken van bogen en speren werd er gevochten man tegen man met zwaarden, strijdaksen, goedendags, strijdhamers, fansen en een paar hellebaarden of lansen. Boven het strijdgewoel steken twee standaarden uit met de wapens van de Romeinen en de Joden. Dit gevecht wordt afgesloten door een tweegevecht met waarschijnlijk de Jood Jonathas en de Romein Pudens, die neergeveld wordt. De overwinnaar wordt echter gedood door een pijl - hier een lans - van de Romeinse bevelhebber Priscus. In de middeleeuwse stad daarachter ontwaren we in de straten de aan hongerdood gestorven Joden, terwijl plundersaars op zoek zijn naar buit en voedsel. Centraal duikt achter het strijdgewoel de tempel op, een gotisch gebouw met afgeknotte toren en met gouden belegsels voorziene zadeldakken. Verbijsterd moeten de Joden op de gaanderijen onder bescherming van boogschutters toekijken naar de Romeinen, die door middel van lange ladders de tempel innemen. Voor dit gebouw heeft de schilder zich geïnspireerd op de moskee van Omar, die in het centrum van Jeruzalem stond op de rots waar eens de Joden hun tempel gebouwd hadden. Tijdens de middeleeuwen hield men verkeerdelijk deze vreemde, stijlgebouwde moskee voor de oude tempel. We zien hem dan ook afgebeeld staan op talrijke gotische Vlaamse gewrochten (4).

Nadat deze tempel reeds rechts in brand was gestoken zien we hoe Romeinse soldaten de inwoners bedreigen om hun voedselvoorraad af te staan. Dit tafereel vat dan ook aan met een soldaat, die vooraan neer zit en eet, terwijl zijn collega's een huis binnen stormen, waar een vrouw de helft van haar kind aan het braden is in de openhaard met bovenaan een schaal, die het kaarslicht weerkaatst. De andere helft van het lichaampje ligt in een schotel voor haar. In dit tafereeltje toont de schilder zich als een waar miniaturist. Zeer fijn is de weergave van de kledij, de haard met het vlammenspel, de tegels, enz... Ook de weggebroken gevel van het huis herinnert ons direkt aan de miniatuurkunst (5). Deze voorstelling kunnen we gemakkelijk vergelijken met de verluchting "De verwoesting van Jeruzalem" uit het Brevarium Grimani (6), dat geïllustreerd werd door de Gentenaars Horenbaut en Bening.

Om de gruwel te laten verder gaan op ons paneel nemen we een kijkje achter het huis, waar een vrouw door een soldaat bedreigd wordt met een dolk omdat ze haar voedselvoorraad niet wil afstaan. Het voedsel van haar lotgenote wordt zelfs uit de mond gehaald. Gewillig geeft de vrouw in het huis met het binnenkoertje een brood aan de overwinnaars af, terwijl de vrouw vooraan zich in een tuintje verscholen heeft om een lederen voetzool te verorberen. Deze scene speelt zich af tussen huizen met sierlijke trapgevels, die bekroond zijn met schilddragers, beertjes of leeuwjes met wapenbanieren. De schoorstenen zijn voorzien van ijzeren stangen met vaatjes of weerhaantjes. Hier en daar bemerkt men nog een spitse - of koepeltoren - al dan niet voorzien van een

Linker gedeelte van de Predella.
Copyright A.C.L. - Negatief 337 C

Rechter gedeelte van de Predella.

Copyright A.C.L. Negatief 336 C.

Deze foto's werden vriendelijk uitgeleend door het Museum voor Schone Kunsten van Gent.

haan - van een oratorium. Imposant rijst het middeleeuws slot, waarschijnlijk het paleis van Herodes, uit de heuvel achter de stad op.

Naast de stadsmuur rennen ruiters vluchtelingen tussen de beboste heuvels achterna om ze op één plaats bij elkaar te drijven. Hun lot is bezegeld, zij zullen net als de Messias verkocht worden.

De godswraak is voltrokken, de gruwel is geschied.

EEN VERBORGEN ICONOGRAFIE

Reeds verontwaardigd hebben we aangehaald dat de aquila van de Romeinse overwinnaars een dubbele arend draagt, die de Romeinse adelaar vervangt. De dubbele adelaar was immers het wapen van de Habsburgers. Nog merkwaardiger is het feit dat men het alliantiewapen van Oostenrijk-Boergondië bemerkt op de tenten der ridders. Dit kunnen we direkt in verband brengen met Maria van Boergondië en Maximiliaan van Oostenrijk, wier huwelijk in 1477 in het Gentse Prinsenhof gecelebreerd werd. De Roomse keizer op het paard mogen we in deze optiek vereenzelvigen met keizer Frederik III, de vader van Maximiliaan. De voorstelling van deze predella verwijst dan ook naar het beleg van de stad Gent in 1488 door deze keizer en zijn zoon. Dit zegevierend beleg werd gevolgd door een verpletterende aanval van de Oostenrijkers; een nederlaag die bezegeld werd met de Vrede van Cadzand in 1492. Talrijke Gentse vooraanstaanden werden terechtgesteld of verbannen en de orde werd bloedig hersteld door de Duitse lansknachten op de reeds totaal uitgehongerde bevolking. Wie zich niet wilde onderwerpen werd zoals de Jood Jonathas op het tafereel met een lans (daarom wordt hij ook niet gedood door een pijl) doorstoken. Deze bloederige gebeurtenissen moeten een grote indruk nagelaten hebben op de Gentse bevolking. Deze predella mag dan ook beschouwd worden als een gedachtenistafereel van deze vreselijke onderdrukking op het einde van de 15de eeuw. Het was waarschijnlijk onmogelijk om nog tijdens het bewind van de Habsburgers een memorietafereel te laten vervaardigen, waarbij de gebeurtenissen van 1492 in de verf werden gezet. Om die reden werd dan ook teruggegrepen naar een liturgische voorstelling, in dit geval "De inname van Jeruzalem", voor de afbeelding van dit gedachtenistafereel (7).

DE HERKOMST

Geen enkel gekend document leert ons iets over de herkomst van dit schilderij en waarvoor het gemaakt werd, doch door de iconografie mogen we aanvaarden dat het geschilderd werd voor een Gentse instelling op het einde van de middeleeuwen. Zeer opvallend is de smalle lange vorm van het schilderij, waardoor we mogen aanvaarden dat het geen alleenstaand schilderij was, maar

dat het gediend heeft als een onderstuk. Toch wijkt de vorm ervan af van de bekende predella's in Vlaanderen uit die periode en sluit ze meer aan bij de Duitse voorbeelden (8). De meest logische verklaring hiervoor vinden we in het feit, dat men blijkbaar geen hogere predella kon aanwenden door de beperkte hoogte van de ruimte waar het retabel en deze predella moesten komen. In deze optiek denken we direkt aan de crypte van de Gentse St.-Baafskathedraal, daar dit schilderij reeds in de 17de eeuw in de Vigliuskapel aldaar boven het graf van de proost prijkte (9).

Vroegtijdig treffen we in deze crypte de devotie van het H. Graf aan en in de middeleeuwen droeg het romaanse deel er van de naam van Jeruzalem.

In 1540 werd deze devotie opgeheven door al te bijgelovige praktijken (10), doch dit oratorium bleef de naam Jeruzalem behouden. We mogen dan ook aanvaarden dat dit schilderij een onderstuk was van een retabel dat in de crypte van de Gentse St.-Baafskathedraal prijkte. Meestal wordt dit schilderij beschouwd als predella van de Gentse Calvarietriptiek (Gent, St.-Baafskathedraal), daar Aegidius Van de Vivere (11) het in 1778 vermeldt als onderstuk van dit drieliuk. Het bevond zich toen in de St.-Laurentiuskapel van de Gentse kathedraal. Waarschijnlijk werd het in de 18de eeuw toegevoegd aan deze triptiek. Een relatie tussen beide werken vond men in het feit dat de voorstelling van het onderstuk de wraak is van de Godsmoord, een verderzetting van de Kruisigingsthematiek. De meeste auteurs beschouwen dat de schilder van de predella tevens de auteur is van de Gentse Calvarietriptiek. De afwijkingen werden verklaard door het feit dat de kunstenaar een andere schildertechniek moest aanwenden door de vorm van het werk. Voor het eerst moeten we stellen dat de iconografie tussen het H. Kruisemotief van het drieliuk en dat van het gedachtenisafereel afwijkend is. Verder moeten we aanhalen dat er meer dan een kwart eeuw tussen de voltooiing van beide werken ligt, en dat niet alleen de schilderstechniek verschillend is, maar ook de preparatie en de pigmenten (12).

In 1819 bevond het zich zeker niet meer in de hoofdkerk (13). Het werk is waarschijnlijk tijdens de Franse omwenteling verkocht geworden aan Dominique Meeresone (gestorven in 1820), die in dienst was van Jacques Clemens, groot verzamelaar en kanunnik van de St.-Baafskathedraal (14). Het werk werd daarna verworven door de fantasticus J.B. Delbecq (15) en na zijn dood (1840) werd het in 1860 verkocht door zijn erven aan de Gentse bankier H. De Ruyck. Kort daarna in 1863 wijdde C.P. Serrure een artikel aan dit schilderij (16). Het schilderij werd door de familie De Ruyck, die er tot in 1958 eigenaar van was, verscheidene malen uitgeleend voor tentoonstellingen : Brugge 1867 (17), Gent 1872 (18), Brussel 1886 (19), Brugge 1902 (20), Gent 1953 (21) en 1957 (22). In 1958 werd de predella door de stad Gent aangekocht voor 550.000 Fr en ondergebracht in het Museum voor Schone Kunsten (23). Reeds daarvoor had in 1897 de Londense National Gallery het werk willen kopen, wat afgewezen werd (24). In 1899 werd het reeds te koop aangeboden aan de

stad Gent voor 20000 Fr doch de Oudheidkundige Kring van Gent achtte dit bedrag het vijfvoudige van de werkelijke waarde (25). Tenslotte kon de stad dit werk als haar eigendom tonen op de tentoonstelling "Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur" (26).

AUTEURSCHAP EN DATERING

Zoals het geval is met talrijke werken van Vlaamse primitieven heeft ook dit werk in de loop der jaren op naam gestaan van verschillende auteurs, we vermelden achtereenvolgens : Hans Memling, Hubert van Eyck, Gerard Van der Meere, Lucas Cranach en Gerard Horenbout. Door de zgn. relatie met de Gentse Calvarietriptiek zijn de meest recente auteurs van mening dat het een werk is van (de school van) Justus van Gent. Meestal stelt men daarbij een datering van omstreeks 1480 voorop, met uitzondering van C. Gaier (27), die de ontstaansdatum plaatst tussen 1495 en 1500. Deze auteur baseert zich daarvoor op de architectuur en de kostumering van de ruiters en het voetvolk. De oudere toeschrijvingen laten we buiten beschouwing daar deze reeds voldoende weerlegd zijn geworden, doch bij nadere beschouwingen moeten we eveneens vaststellen dat deze predella weinig of niets te maken heeft met de stijl van Justus van Gent (28) of met de Gentse Calvarietriptiek (29).

Hoe kunnen we de schilder van de predella dan het best benaderen? Door de zeer nauwgezette stijl en de detaillering mogen we hem beschouwen als een beoefenaar van een miniatuurkunst, die omstreeks 1460 met Jan de Tavenier haar intrede deed in Gent; doch in vergelijking met de Gentse verluchtingen zien we een zeer duidelijk picturaal verschil. Dit warm en dof koloriet bemenken we merkwaardig genoeg bij een aantal Gentse panelen van omstreeks 1500 (30). Voor bepaalde technische vaardigheden greep de schilder terug naar oudere vormtalen (loofwerk). We kunnen hem dan moeilijk beschouwen als een vernieuwer. Hij is eerder een voortzetter van traditie. Wat de datering betreft moeten we eerst en vooral vooropstellen, dat het schilderij niet vòòr 1492 kan tot stand gekomen zijn (cfr. belegering van Gent).

Als we het schilderij nader beschouwen, dan valt op dat de aarde een volledig met bruin ingesauste ondergrond heeft. Deze techniek hebben we bij geen enkel ander 15de eeuws Vlaamse schilderij, dat ons bekend is, aangetroffen. We zouden dan ook de datering van deze "Inname van Jeruzalem door Titus" willen plaatsen in het begin van de 16de eeuw. Het archaische van de uitbeelding is mogelijks te wijten aan het feit dat we hier te maken hebben met een herdenkingstafereel op het einde van de 15de eeuw.

BESLUIT

Alhoewel deze predella als voorstelling heeft "De inname van Jeruzalem door Titus", zijn er duidelijke allusies op de belegering van Gent door Frederik III en zijn zoon Maximiliaan van Oostenrijk in 1492. Daar dit werk meer dan waarschijnlijk pas in de 18de eeuw onder de Gentse Calvarietriptiek geplaatst werd, werd het later verkeerdelijk beschouwd als de originele predella van deze triptiek. Het gevolg hiervan was dat men de datering en het auteurschap steeds heeft in verband gebracht met het Gentse drieluik. Bij nader onderzoek blijkt dat dit schilderij gediend heeft als onderstuk van een verloren geraakt retabel, dat destijds prijkte in de romaanse crypte van de hoofdkerk en dat hoogstwaarschijnlijk tijdens de beeldenstorm vernietigd is geworden. De auteur van dit gedachtenistaferaal is een archaïsch kunstenaar, die nog duidelijk aansluit bij de grote voorgangers uit de 15de eeuw. Voor bepaalde technische vaardigheden heeft hij zich wel reeds gaan beroepen op eigentijdse technieken, waardoor we dit paneel mogen dateren in het begin van de 16de eeuw.

NOTEN

1. G. Chabot, De predella in het Museum voor Schone Kunsten te Gent, in : Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen, 9de jg., nr. 5, sept-okt. 1960, blz. 108-109.
2. J. De Baets, Het Calvarieberg-retabel van Joos van Wassenhove te Gent, Iconografische studie, in : Bulletin van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, nr. 3-4, juli-dec. 1962, blz. 210-219.
3. Dit is duidelijk het Habsburgse wapen, doch dezelfde dubbele adelaar treffen we ook aan op J. Fouquet aquarel "De Overtocht van de Rubicon".
4. R. van Elslande, De van Eycks te Gent : Leerlingen en medewerkers (1ste deel), in : Ghendtsche Tydinghen, 13e jg., 1984, blz. 320-321.
5. Deze manier om een interieur weer te geven vinden we reeds terug bij Pucelle (1ste helft 14de eeuw) in het Getijdenboek van Jeanne d'Evreux en treffen we veelvuldig aan in de 15de eeuwse Gentse miniatuurkunst; cfr. Jan de Tavenier.
6. S. De Vries - S. Morpurgo, Le Bréviaire Grimani, Amsterdam, 1908, p. V, nr. 615.
7. E. Dhanens, De artistieke uitrusting van de Sint-Janskerk te Gent in de 15de eeuw, in : Mededeling van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten, 44ste jg., nr. 1, 1983, blz. 64-65.
8. Cfr. Hans Holbein de Jonge, De gestorven Christus in het graf, Bazel, Offentliche Kunst-sammlung; Matthias Grünewald, het Issenheimretabel, Colmar, Musée Unterlinden; Lukas Moser, Magdalena-altaar, Tiefenbronn, kerk. Om die reden schreef men deze "Inname van Jeruzalem door Titus" destijds toe aan Lucas Cranach. Het gebruik van een predella vinden we in Italië algemeen verspreid, doch is vrij zeldzaam bij de Vlaamse primitieven. Met zekerheid weten we dat het Lam Gods een onderstuk had. Sommigen menen dat de Berlijnse Aanbidding der herders van Hugo van der Goes en de New Havense Allegorie van Jeroen Bosch eertijds gediend hebben als predella.
9. Kervyn de Volckaersbeke, Les Eglises de Gand, vol I, Eglise cathédrale de Saint-Bavon, Gent 1857, blz. 280 : "pardessus la sépulture estoit bien vivvement contrefaire la ville de Jherusalem".

10. M. Goossens, *De Middeleeuwse Muurschilderkunst*, in : *Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur*, 1975, blz. 86-87.
11. Aeg. Van de Vivere, *Beschrijvinge der merkweerdige konststukken welke in de Kathedrale Kerke van St. Baefs te Gent gevonden worden*, Gent, Universiteitsbibliotheek, Hs. G. 9448 : "Nr. 9. In S.-Laurens-Kapelle is den autæer verciert met vier stukken...
Nr. 12 het vierde, zynde een langwerpig stuk, onder het groot midden-paneel, verbeeld de verovering van Jeruzalem onder Titus en Vespasianus; de verbaezende menigte van figuren en hunne wonderbaere schikking, houding en gebaerden, maeken dat men het zelve niet voorby mag gaen; het is ook zeer oud en op paneel, maer het is niet te geloven, dat het van den zelfden meester is : dees stuk is jonger dan de dry voorgaende en van eenen anderen doch onbekenden meester (idem) is, die de dry bovenstukken heeft gemaakt (ziet hier over een artikel blz. 115). Naer het midden is : Christus aen het kruys en de verovering van Jeruzalem hebben door de onkunde veel geleden (idem).
Het midden en het onder-stuk zyn door de onkunde zeer beschaedigt. Deze vier stukken moeten van nabij gezien worden, mids de beelden te kleyn en t'hoog geplaatst zyn."
Vermeldenswaardig is tevens de tekening van Lieven Cruyl (1640-1720) "De val van Jeruzalem" (Parijs, Bibl. Nationale, nr. B. 12 res), die stellig geïnspireerd is op deze predella; F. Lugt-Vallery-Radot, *Inventaire des dessins*, 1936, nr. 279.
12. N. Verhaegen, *Het Calvarie-drieluik toegeschreven aan Justus van Gent en de bijhorende predella*, in : *Bulletin van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium*, IV, Brussel, 1961, blz. 34-41.
J. Lavalleye, *Juste de Gand, peintre de Frédéric de Montefeltre Brussel-Rome 1936*, blz. 87, is van mening dat het onderwerp van de predella geen verband heeft met het drieluik.
13. P.F. De Goesin-Verhaeghe, *Description historique et pittoresque de l'église cathédrale de St. Bavon, Gent 1819*, blz. 42.
14. *Bulletin van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent*, dl. VII, 1899, blz. 171 :
"Les soussignés déclarent... que de temps immémorial... représentant la prise de Jérusalem et peint par Hubert Van Eyck, s'est trouvé dans la cathédrale de St Bavon à Gand; que le dit tableau... a été vendu pendant la révolution Française de 1789 par les chanoines de la susdite cathédrale à Mr Meresonne, marchand de tableaux à Gand, qui a son tour l'a revendu à Mr. le professeur J.B. Delbecq, vice-président de la société des beaux-arts et littérature de Gand, etc., et que ce même tableau se trouve actuellement être la propriété de Madame Delbecq, veuve du susnommé professeur J.B. Delbecq. Gand, le 5 7bre. Signé :
"Baron Jules de Saint-Genois, Bibliothécaire de la ville et de l'université. C.P. Serrure, Professeur à l'université. H.G. Moke, Professeur à l'université et à l'Athenée de Gand, membre de l'academie. L. Roelandt, Président de la société Royale des Beaux-Arts, Architecte de la ville de Gand" gewettigd door stedelijke en provinciale autoriteiten en de Ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse zaken, door de Britse consul te Gent en de ondersecretaris bij het Foreign Office op 19-1-1852. Gent, Museum vr. Schone Kunsten, dossier Predella; cfr. ook
A. Voisin, *Guide des voyages dans la ville de Gand*, Gent 1826, blz. 268-269. Nadere aanwijzingen in de volgende uitgaven van dit werk, 1831 en 1837, blz. 175.
15. Cfr. V. Van Der Haeghen, *Mémoires sur des documents faux...*, Brussel 1899, blz. 2 noot 1, 109-120.
16. C.P. Serrure, *Eene schilderij der Vijftiende Eeuw, voortkomende uit de kerk van Sinte Bavo te Gent*, in : *Vaderlandsch Museum*, V, Gent 1863, blz. 273-282.
17. W.H.J. Weale, *Tableaux de l'ancienne école néerlandaise, exposés dans la grande salle des Halles, gilde de St. Thomas et St. Luc, Brugge*, 1867, blz. 19-20.
18. *Tentoonstelling in de Nijverheidsschool, ten voordele van de bibliotheek van het Willemfonds, Gent, Universiteitsbibliotheek*, 1872, Notas F. De Smet.
19. *Exposition au profit de la Caisse des Artistes belges, organisée par l'Académie de Belgique*. Cfr. *Le Patriote*, 1 okt.; *L'Impartial*, 12 okt.; *La Gazette* 9-10 okt.

20. Exposition des Primitifs flamands et d'art ancien, 1e section, nr. 119; G. Hulin de Loo, Catalogue critique, Gent 1902, blz. 30.
21. Cat. Schilderijen uit Gentse verzamelingen, 28 maart-31 mei, nr. 1, blz. 9.
22. Cat. Justus van Gent, Berruguete en het Hof van Ubino, nr. 82.
23. P. Eeckhout, De Predella belangrijke aanwinst van het Museum voor Schone Kunsten, in : Stad Gent, nr. 26, 1959, blz. 203-205.
24. Reeds vroeger moet men getracht hebben deze predella in Engeland te verkopen; Bulletin van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Gent, dl. VII, 1899, blz. 171.
25. Ibidem, blz. 168-171.
26. J.P. De Bruyn, De schilderkunst van de 15de eeuw tot de 17de eeuw, in : Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur, dl. I., 1975, blz. 176-177.
27. C. Gaier, A propos d'armes et d'armures de transition (1495-1500) : le témoignage pictural du "siège (sic) de Jérusalem" du Musée de Gand, in : Bolletino dell' Accademia di S. Marciano, Turijn, 1962, blz. 93-109.
28. Hiervoor vergelijken we de Communie der apostelen (Urbino) met de populaire personages, onbeholpen en aarzelend, de knobbelige handen, de abnormale grote spreiding tussen duim en wijsvinger, de beenderige voeten, de klederen met regelmatig ingesneden plooiën, de zeer eigenaardige groepering van figuren in een driehoek met wijde basis, de tonaliteiten van rood naast groen en een voorliefde voor eigenaardige en zeer persoonlijke schakeringen van mos- en olijfgroen, zalmrose, hyacintblauw, lilamauve, blauwachtig wit, lichtgeel en een schaduwreliëf door middel van fijne arcering van kleur op kleur.
29. Cfr. de ingetogen waardigheid, de gemengde en gebroken tonen, waarbij een verschillend gekleurde glaxis op een toongrond gelegd is, ernstige monumentaliteit, de mosgroene landschappen met lichte overgangen naar zachte bruine tonen, de opvallende voorliefde voor rode en blauwe gewaden en de rijke brokaten, de zeggingskracht van de handen, de psychologische doordachtheid, de dramatiek, de scherpe modelering, het helder en gevarieerd koloriet.
30. cfr. de Anna-panels in het Museum voor Schone Kunsten te Gent; J.P. De Bruyn, o.c., blz. 130-133, 188-194.

Rudy VAN ELSLANDE

ROOIGEM EN DE BRUGSEPOORT TE GENT (Vervolg)

DE BARGIE

Tussen Gent en Brugge werd, van 1613 tot 1624 een kanaal, de bekende Bruggevaart, gegraven.

Bekostigd door de Staten van Vlaanderen en gesubsidieerd door het hertogelijk paar Albrecht en Isabella, moesten deze werken renderen.

Door de Staten van Vlaanderen werden weelderig vervaardigde trekschuiten bedacht die dagelijks en op vaste uren, zowel uit Gent als uit Brugge zouden vertrekken.

Reeds in 1623 in aanbesteding gegeven, kwamen de eerste twee bargies een paar jaar later in de vaart.

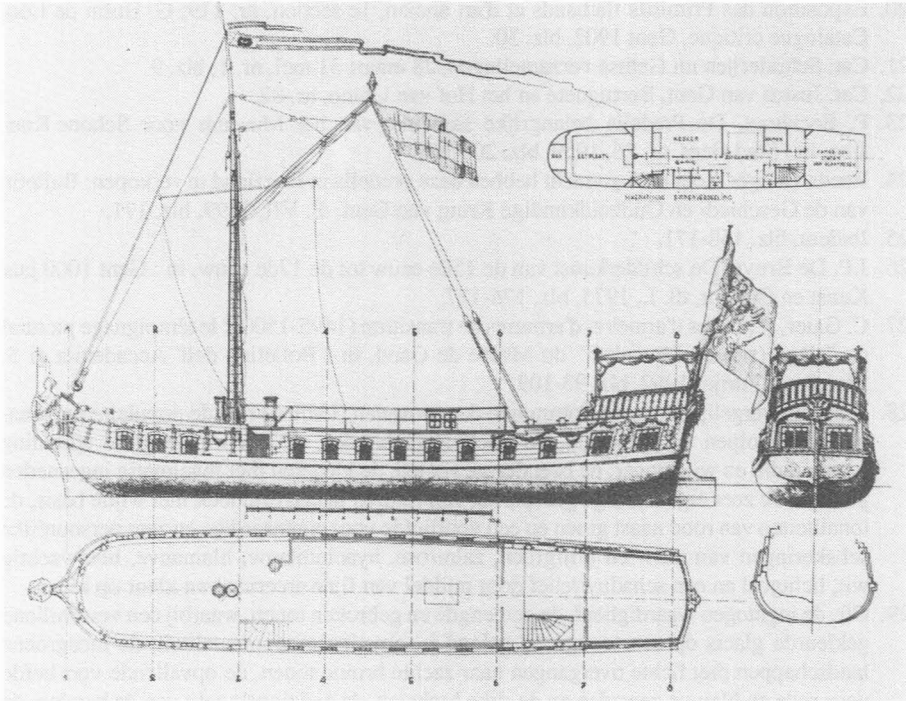

Foto 13. Reconstructieplan van de bargie, door L. Sanglet (S.A.G. - Copyright)

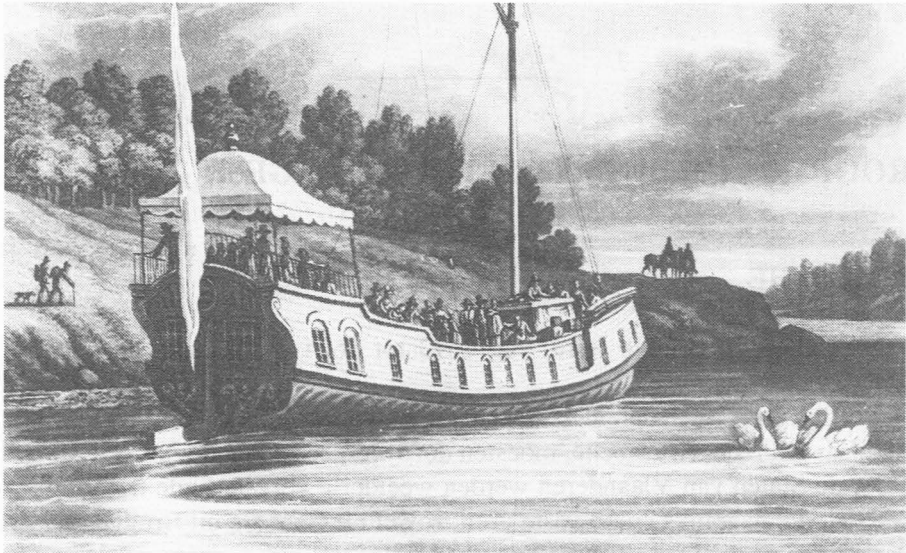

Foto 14. De Bargie op het Kanaal Brugge-Gent (18de eeuw). (S.A.G. - Copyright)

De eerste waren in barokstijl uitgevoerd maar ook de latere werden steeds naar de heersende mode aangepast.

Boven de waterspiegel herkende men aan het roer het wapen van de heersende vorst.

Het waren prachtig ingerichte boten van vijftieng meter lengte en vijf meter breedte en voorzien van alle geriefelijkheden die men zich toen kon indenken (foto 13).

Vandaar hun internationale faam. Vorsten, adellijke personen, hoge ambtenaren, kunstenaars enz. maakten graag een plezierreis naar Brugge en vice versa per bargie mee.

Deze boten werden doorgaans door een vijftal paarden getrokken (foto 14). Te Aalter werden deze dieren aan de herberg Sint-Hubert aan de brug gewisseld. De tocht duurde ongeveer acht uren.

Het achterste gedeelte van het schip was bestemd voor de eersteklasreizigers. Daar hadden trouwens de Staten van Vlaanderen een gereserveerd gedeelte, voorzien van grote ramen, tapijten, spiegels en luxueuze meubelen.

Boven het achterdek stond een kleurrijk baldakijn die de reizigers tegen regen of teveel zon kon beschermen.

Het middendeel en ook het voordek was voor de andere passagiers voorbehouden. Vele welgestelde burgers voeren enkel mee om tijdens de vaart uitstekend te eten en te drinken, want zowel de uitgelezen keuken als het gestileerde personeel (waarvan sommigen verschillende talen spraken), werden geprezen tot over de grenzen. Men zou dat tegenwoordig in sterren uitdrukken! De kapitein voer opzettelijk traag omdat men van het landschap en de maaltijd kon genieten en men arriveerde tegen zes uur 's avonds.

Te Gent legde men langs de huidige Bargiekaai aan (foto 15) en men vertrok vanaf de Zuidkaai.

Tijdens het eerste derde van de negentiende eeuw werden de technische vernieuwingen merkbaar. De glorie tijd van de bargies taande stilaan. Niet meer de Staten van Vlaanderen maar de steden Gent en Brugge moesten voor de bargies instaan.

In 1824 voer de eerste stoomboot "De Hoop" uit Antwerpen, Gent binnen en begin mei 1834 werd de ijzeren stoomboot, "La Reine", als beurtschip tussen Gent en de kust ingelegd.

Wel bleef de bargie nog tijdelijk de voorkeur genieten; vanaf één september 1826 werd er zelfs een nachtbargie ingelegd.

Toen echter in 1838 de spoorlijn Gent-Brugge was ingehuldigd, hielden de organisatoren van de regelmatige dagbargies het voor bekeken.

Tijdens de zomermaanden en 's zondags kon men echter de schuiten voor speelreisjes inhuren.

De laatste boten waren echter niet meer te vergelijken met de oorspronkelijke; ze waren korter en lager en voeren met stoommachines (foto 16). De Gentenaars noemden ze de "kloefkens".

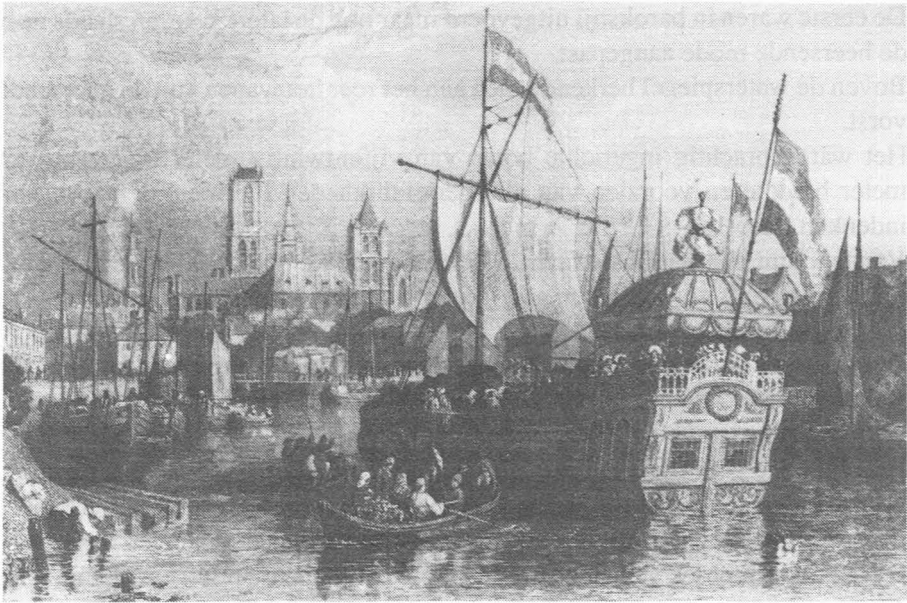

Foto 15. Aankomst van de Bargie te Gent, door F. Nash & E. Goodall (litho 19de eeuw)
(S.A.G. - Copyright)

Foto 16. De laatste twee Bargies aan de Zuidkaai te Gent, ca. 1900
(Verz. Fr. Van Bost, Gent)

Bij het begin van de twintigste eeuw was het er definitief mee gedaan. In 1908 werd de laatste bargie, de "Wilhelmina", als brandhout voor een paar honderd frank verkocht. Voor de Brugsepoort was deze "havengeschiedenis" voorgoed voorbij (27).

HOE DE BRUGSEPOORTWIJK EVOLUEERDE

Op verschillende Gentse stadsplannen vanaf de 16de tot het eind van de 18de eeuw ziet men duidelijk de Leiebocht aan het gehucht Rooigem, de meersen, weiden en landbouwgronden die zich uitstrekten tussen de voornoemde rivier en Mariakerke en de landelijke, latere wijk der Brugsepoort die tot ca. 1860 afhing van de parochie Ekkergem.

De grond was er zeer goedkoop en vanaf de negentiende eeuw vond men die bijzonder geschikt tot de bouw van fabrieken en arbeiderswoningen.

Gent breidde zich vooral westwaarts uit, buiten de stadspoort naar Brugge toe. De belangrijkste evolutiefactoren van de Brugsepoort waren te wijten aan de oprichting van de wereldbepaalde machinefabriek van de Phoenix in 1826 en van de textiel fabriek de Lys twaalf jaar later (28).

De rest volgde.

Deze inplantingen lieten noodgedwongen hun sporen na op de landelijke rust en het uitzicht van deze buitenwijk, die een der volrijkste delen van de stad ging worden.

Reeds op het stadsplan van Landmeter Gérard (1855-'57) (foto 17) stelt men de uitbreiding der fabrieksgebouwen en straten vast.

De Brugsepoort werd een typische, negentiende-eeuwse arbeiderswijk met een ontelbaar aantal beluiken en grauwe straten die zich eerst op Rooigem ontwikkelden, later tussen de Brugsesteenweg en de Groendreef.

Twintig jaar na het slopen van de "Waalpoort" was het gehucht Rooigem en de wijk Brugsepoort bij de stad ingelijfd.

In 1878 noteerden de landmeters Gevaert en Van Impe de nieuw aangelegde straten en de bijhorende gebouwen op hun kaart van Gent (foto 18). De landelijkheid ging na de Eerste Wereldoorlog volledig zoek.

1. De Phoenix

In 1825 werd, met de geldelijke steun van koning Willem I, het belangrijke metaalbedrijf "de Phoenix" buiten de Waalpoort opgericht.

Het werd gebouwd tussen de huidige Phoenix- en Kettingstraat (toen nog Rooigemweg) en de Leiekaai op ongeveer dezelfde plaats waar, tijdens de 16de eeuw de "Groenkerk" had gestaan (29).

De eerste directeur (Huytens-Kerremans, lid der Provinciale Staten) riep de Engelsman David Bell (foto 19) samen met een ploeg gespecialiseerde landgenoten naar Gent om er het bedrijf behoorlijk te starten (30).

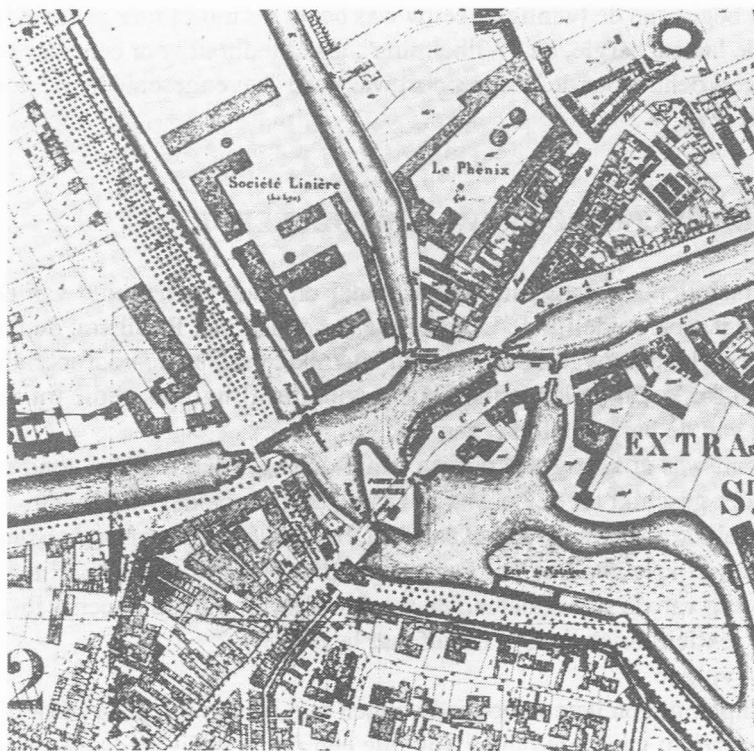

Foto 17. Kadastraal plan van Gérard (1855-'57).
Onderaan middenin : Brugsepoort of Waalpoort.
Links boven ; de "Grote Lys" en de "Phoenix".

Deze fabriek legde zich toen voornamelijk toe op de bouw van mechanische weefgetouwen.

Reeds in 1839 beschikte de Phoenix over een eigen gasfabriek binnen haar muren (foto 20). Oorspronkelijk voor eigen gebruik bedoeld, werd later ook elders gas geleverd. Men kon trouwens vanaf 1843, in concurrentie met de "Continental Gaz Company", het lichtgas 45 % goedkoper produceren en leveren.

In de Phoenix werkten gemiddeld een zeventhonderdtal mensen dertien uur per dag. Enkel als er een periode van bestellinggebrek was, zoals b.v. in 1855, werden honderden werklieden afgedankt terwijl de overigen slechts acht uur aan de slag konden blijven.

Deze fabriek richtte een eigen soort beroepsschool in waar jonge arbeiders door monitoren gespecialiseerd werden in hun vak.

De Phoenix was weldra internationaal bekend. Naast textielmachines werden ook gereedschappen gemaakt. Later kwamen daar stoom- en elektrische machines, metalen bruggen, pompen enz. bij.

Men voerde uit naar Oostenrijk, Rusland, Spanje, Portugal en zelfs naar Zuid-Amerika.

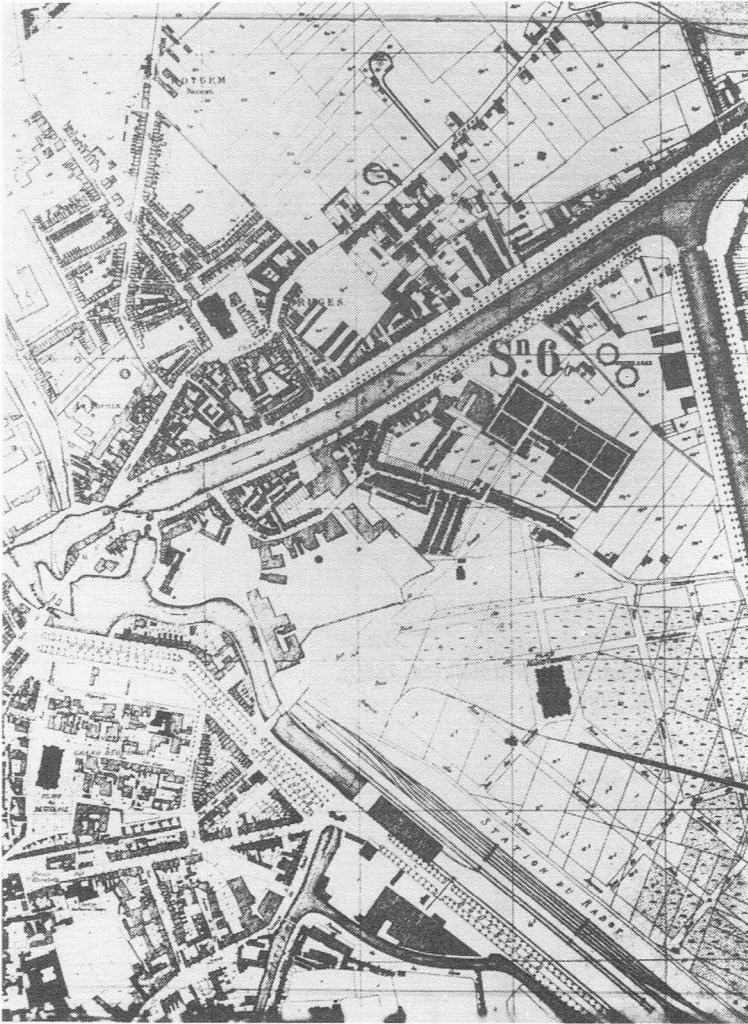

Foto 18. Kaart van Gevaert-Van Impe (1878) Brugsepoortwijk en Rooigem.

Dat metaalbedrijf bleef bloeien tot aan de Tweede Wereldoorlog. Daarna ruimde het plaats voor werkhuizen en tentoonstellingszalen van een Duitse autofirma.

2. De "Société Linière de la Lys"

Op een uitgestrekt terrein, een soort schiereiland op het gebied Ekkergem tussen de Leie en de Nieuwe Wandeling, werd de 25e juli 1838, dicht bij de Phoenix, de textielfabriek "La Lys" geopend.

Deze gronden, aan de rand van Rooigem gelegen, waren vroeger in 't bezit van Joost Clemmen, de bekende Gentse katoenbaron die tijdens de 18de eeuw in de Veldstraat woonde.

Foto 19. Porseleinkaart van David Bell (ca. 1850).
(Verz. Fr. Van Bost, Gent)

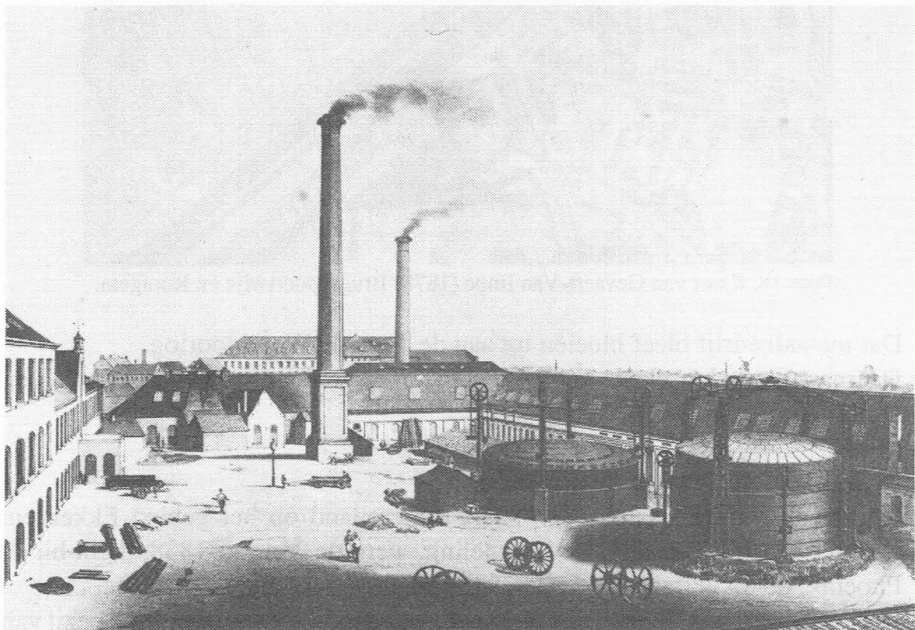

Foto 20. Gieterij en constructiebedrijf Phoenix, door Canelle. Bemerkt de lichtgasinstallatie (litho 1854).
(S.A.G. - Copyright)

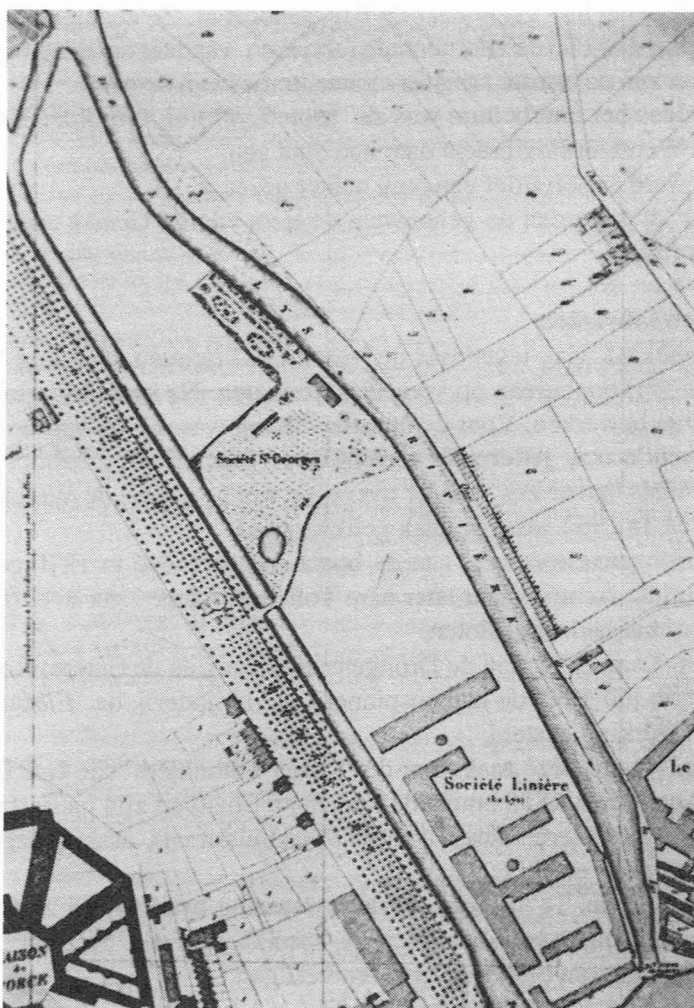

Foto 21. Ligging van de Société Linière de la Lys; bovenaan de schuttersmaatschappij Sint-Joris.
Plan Gerard & Corvillain (ca. 1855)

Oorspronkelijk werd enkel de voorste eilandhelft, deze naar de Brugsevaart toe, bebouwd. Op de andere helft, naar Ekkergem toe, werd door de kruisboogschutterij van Sint-Joris eerst een schietplein geïnstalleerd en in 1847 bouwden ze daar hun "casino" (foto 21).

Doch "La Lys" breidde geleidelijk haar gebouwen over het verdere gedeelte van het schiereiland uit (31) (foto 22).

In 1883 draaiden er ca. vijftigduizend spinnen en werkten er gemiddeld tweeduizend vijfhonderd arbeiders, vrouwen en kinderen. Vandaar de volkse benaming : "de grote Lys".

Zeker n  het slopen van de stadspoort maar ook reeds daarvoor, zakten massa's

werklieden met hun gezin naar de Brugsepoort af. Ze zochten er (goedkope) huisvesting dicht bij de voornoemde fabrieken, vandaar dat deze wijk uitgroeide tot een van de armste arbeidersconcentraties van de stad.

Zelfs tijdens het interbellum was de "grote Lys" nog een bloeiende zaak. De Tweede Wereldoorlog bracht daar een eind aan.

In 1961 werd er definitief een punt achter gezet.

Vier jaar later werden de gebouwen, de trots van de Gentse textielindustrie, gesloopt (32).

3. Andere fabrieken

Op de Leiekaai, vlak tegenover de "grote Lys" richtten Morel en Verbeke in 1865 een verkoopbureau op voor vlasfabrikaten. Na korte tijd ging men zelf vlas en jute bewerken. Voor de buurtbevolking was dat de "kleine Lys". Deze fabriek kende ook gedurende verscheidene decennia een behoorlijke bloei. Doch evenals "grote zus" aan de overzijde werd de Tweede Wereldoorlog de spelbreker. In 1962 werd de zaak gelijkwideerd.

Op de Drongensesteenweg, aan de bocht, begon Fiévé in 1870 een kleinere textiel fabriek. Achttien jaar later nam Tollenaere deze zaak over (foto 23). In 1953 werd het bedrijf gesloten.

Tussen de Kaarderijstraat, de Drongensesteenweg en de (latere) Rooigemlaan werd, begin juli 1897 de katoenspinnerij en -twillanderij, de "*Filature de Royghem*" in werking gesteld.

Vanaf 1919 werd deze zaak door de "Union Cotonnière" (de U.C.O.) overgenomen. Omstreeks 1875 bracht de Fransman Chaubert zijn luciferfabriek over naar de huidige Lieremanstraat (toen Werkhuisstraat), naast de zgn. "Karne-melkkoer" van Verschraegen.

Na de oorlog van 1870 hief de Franse regering immers vrij zware onrechtstreekse belastingen op tabak, lucifers, speelkaarten enz. Sommige nijveraars gingen zich daarom buiten de grenzen vestigen.

Officieel heette de maatschappij "*Société d'Allumettes Causemille-Roche de Marseille*", maar de Rooigembefolking kende enkel de arbeidsgevaarlijke "stekskesfabriek". Men kon haar ruiken van op grote afstand (33)!

Na de Eerste Wereldoorlog werd deze zaak door de "Union Allumettière" vervangen en in 1935 bracht men het bedrijf naar Geraardsbergen over. De Gentse werkhuizen werden weldra gesloopt.

Sinds 1950 vestigde zich daar de groothandel in hout Van den Berghe. Onderwijl was Rooigem bijna volledig van uitzicht veranderd. De bevolking nam gestadig toe en van het landelijk gehucht bleef weinig over.

Vanaf 1870 schoof het fabriekswezen met zijn nasleep van arbeiders en hun bewoning geleidelijk op naar de Brugsevaart en de Groendreef. De terreinen waren doorgaans deze die hadden toebehoord aan het "Steengoed der Vaerne-wycks".

Daar werden onder meer de *ijzergieterij Choisy* en vervolgens verscheide-

Foto 22. Porseleinkaart : uitbreiding der werkhuizen van de Lys (ca. 1880)
(Verz. Fr. Van Bost, Gent).

Foto 23. Vroegere textielfabriek Fiévé - Tollenaere (Drongensesteenweg).

ne textielfabrieken opgericht. Ze bloeiden, veranderden van eigenaar en van naam en ze werden tenslotte meestendeels gesloopt.

Voornaam waren de "*Filature du Nord*" en de "*Union Linière*" die in 1912 de "*Filature Moderne*" werd en die op haar beurt in 1927 door de "*Cotonnière des Flandres*" werd vervangen.

In 1909 startte de kemp- en jutespinnerij "*Manilla*" en twee jaar later de katoenfabriek "*L'Avenir*". De vroegere firma "*Filature du Nord*", opgericht ca. 1870, werd in 1912 "*La Nouvelle Linière du Canal*", het zgn. "nieuw fabriekje" van de coöperatieve "Vooruit" (foto 24). In 1927 werd deze vlasfabriek omgevormd tot de "*Filsoeties N.V.*", bekend voor haar fijne viscosezijde. Deze zaak bleef tot 1931 bestaan (34).

Van een geheel andere aard was de "*Ed. Beernaert's Dry-plate Company*" (foto 25). Omstreeks 1880 vestigde Edward Beernaert zijn bedrijf op een terrein aan de Groendreef, begrensd door de huidige Hamer- en Kiekenstraat enerzijds en de Wielewaalstraat anderzijds.

De inrichting was nieuw voor die tijd. Men vervaardigde er immers fotopapier en droge negatiefplaten. Door dit procédé kwam de foto binnen bijna ieders mogelijkheden met als gevolg dat er zich heel wat beroepsfotografen op de Brugsepoort kwamen vestigen.

Toen de Rooigemlaan werd aangelegd, moest het Beernaertbedrijf in 1902 de plaats ruimen.

Aan het einde van de negentiende eeuw richtten *Jozef Alsberge en August Van Oost* een blekerij op aan de grens tussen Drogen en Rooigem, dicht bij het Brughuizeken. Het Leiewater en de bijgelegen meersen waren uitstekende factoren die dat openluchtbedrijf in de hand werkten. Tussen beide wereldoorlogen in kende deze blekerij een bijzondere bloei.

Met de teruggang van het textielbedrijf werd deze zaak in de zeventiger jaren opgedoekt.

Tijdens het interbellum bestonden er op Rooigem nog een paar uiteenlopende, *gespecialiseerde bedrijven*. Vooreerst was er de melkerij "*Flandria*", gesticht door E. Dem en achtereenvolgens gevestigd in de Acaciastraat en de Elyzeese Velden.

Verder vestigde zich in de Meibloemstraat een "*Cartonnage - Etablissement Dugniolle et Demoor*", een zaak die vóór de Tweede Wereldoorlog heel wat personeel tewerkstelde.

4. Ambachtelijke beroepen

Tot in de eerste helft van de negentiende eeuw was een groot deel van de Brugsepoort nog landelijk. Vanaf het einde van de Phoenixstraat tot aan Mariakerke en Wondelgem deed men aan land-, groente- of tuinbouw.

Enkele boerderijen hielden stand tot na de Eerste Wereldoorlog.

Alhoewel fel verminderd waren er tijdens het interbellum nog verscheidene thuiswerkende ambachtsslui: schrijnwerkers en timmerlieden, kleermakers,

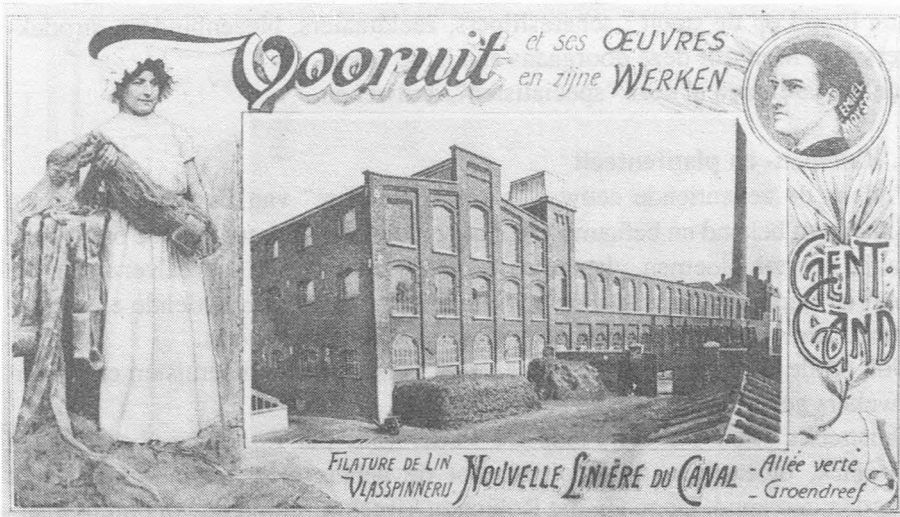

Foto 24. Vlasspinnerij "Nouvelle Linière du Canal".
 (Copyright A.M.S.A.B., Gent)

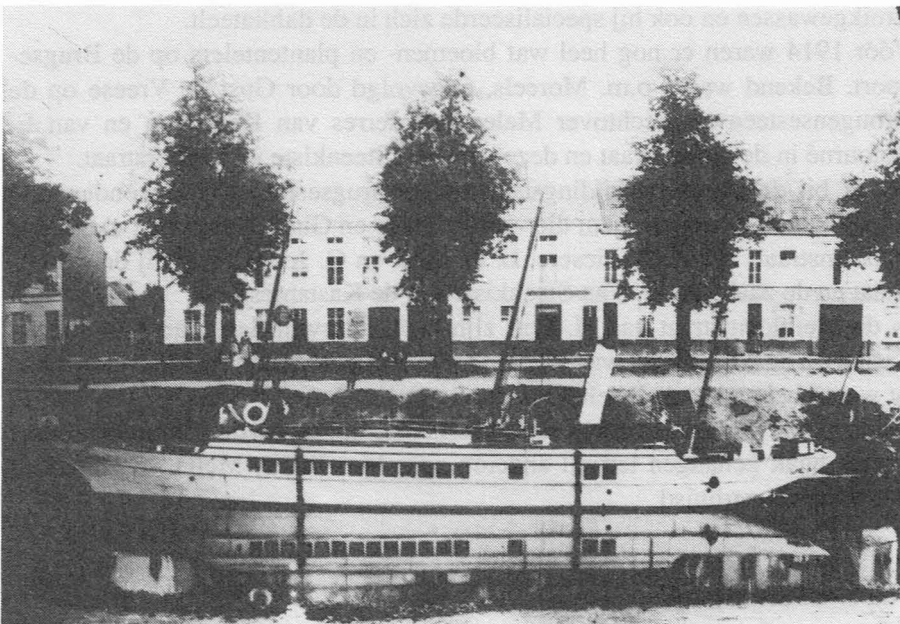

Foto 25. De Edw. Beernaert's Dry Plate Company, op de Groendreef.
 (Verz. Fr. Van Bost, Gent)

fietsmakers, klompenkappers en dergelijke. Anderen verdienden meestal hun brood op de straat : schareslijpers, zeeldraaiers, biezenbinders, strodek-
kers enz. Men trof deze doorgaans aan in de cités.

Met de jaren zijn al deze "specialisten" verdwenen.

5. Bloemen- en plantenteelt

Tijdens de zeventiende eeuw was het "Belvédère" van Bisschop Triest op Ekker-
gem bekend en befaamd tot in het buitenland. Een tot dan toe ongemeen
aantal soorten bloemen, planten en bomen werden er met succes verzorgd. De
hof- en tuinbouw ontwikkelde er zich verder tijdens de achttiende en negen-
tiende eeuw en dat bleef trouwens niet tot Ekker-
gem beperkt.

Ook op de Brugsepoortwijk hadden zich verschillende bloemisten en boom-
kwekers gevestigd.

Omstreeks 1860 schreef Frans De Potter (35) dat *Robichon, Leys* en *De
Coninck*, bloemisten op Rooigem, tot de belangrijkste van de stad Gent
werden gerekend. De rozen die Robichon kweekte, waren bewonderenswaar-
dig en Frederik De Coninck teelde in zijn serres op de Groendreef zeer
gegeerde dahlia's. Ook bezat deze een boomkwekerij die prijzen haalde op
verschillende tentoonstellingen. Leys stond bekend om zijn merkwaardige
struikgewassen en ook hij specialiseerde zich in de dahlia-
teelt.

Vóór 1914 waren er nog heel wat bloemen- en plantentelers op de Brugse-
poort. Bekend waren o.m. Moreels, opgevolgd door Gust de Vreese op de
Drongensesteenweg rechtover Malem, de serres van Kaelewyn en van E.
Dejourné in de Appelstraat en deze van Van Steenkiste in de Peerstraat.

Op of bij de latere Bevrijdingslaan en de Brugsesteenweg bestonden nog
verschillende bloemisterijen; die van K. Spaey en Gust Decock trof men in de
Blazoenstraat, Adolf Devriesere, L. Gulinck en G. Jonckheere bij de Boom-
straat en de zaak van G. Van Steenkiste aan de Kastanjestraat.

In de Meibloemstraat had H. Bert zijn bedrijf terwijl deze van J. Storie en
Carlier op de Groendreef waren te vinden. Van de Wynckel en Van Wassenho-
ve waren bekend in de Wielewaalstraat.

Aan het eind van het interbellum had een vrij groot aantal de bloemistenschort
aan de haak gehangen terwijl anderen naar Merelbeke, Melle, Wetteren en
elders waren verhuisd.

VOETNOTEN

27. d'Udekem d'Acoz, J. La barge de Gand à Bruges, Gand, s.d.

28. Fris, V., Les accroissements et transformations de la superficie bâtie de Gand au XIXe
siècle, Gand, p. 148-149.

29. Zie : kadastrale kaart van Gérard (1855-'57) (foto 17).

30. Te oordelen naar een persoonlijke porseleinkaart van David Bell werd de machinefabriek
"Phoenix" daarop "Atelier du Vulcain" betiteld ("hors de la porte de Bruges n° 44").

31. Daartoe werd het boogschuttersterrein van Sint-Joris in 1860 opgevorderd. Deze gilde vestigde zich toen tijdelijk in een paviljoen aan de Nieuwe Wandeling.
32. Tijdens de slopingswerken slaagden we erin het grote schilderij "Les Séranceurs" (de hekelaars), door Morel gepenseeld, te krijgen. Het hangt sindsdien in het Museum voor Volkskunde.
33. Andelhof, E., *Oostvlaamse Zanten*, De papieren standaard van de "Verenigde Kappers" 1901, Gent, 1928, p. 88-92.
In 1901 werd in de fabriek Causemille-Roche de maatschappij der "Verenigde Kappers" gesticht, een muziek-"sociëteit" bestaande uit de arbeiders die de fabrieksmerken in de verpakkingsbakken beitelde.
34. Van de Kerckhove, D., *Het Gents systeem : de rode fabrieken*. Voorbereidende studie. Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1983, p. 58-68.
35. De Potter, F., *Gent, de stad van Flora*, Gent, 1866, p. 38-39.

Lode HOSTE
(t Vervolgt)

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

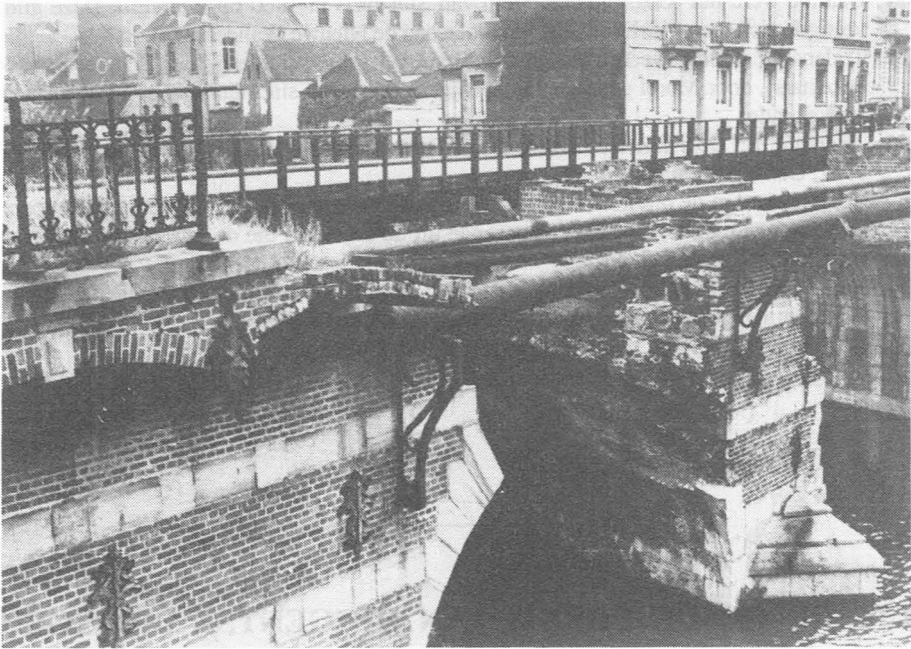
JAN PALFIJNBRUG

In de Atlas Goetghebuer vinden we als eerste vermelding van deze brug het volgende : "Brugge over de Leie van de Kortrijkse Poort naer de Bijloke, gemaekt in 1714 door de Keyser Francys, voor 246 pond". Ze zou er uitgezien hebben zoals de tekening (uit de atlas) weergeeft. Op 27 april 1867 verscheen in de "Gazette van Gent" het volgend bericht : "De brug over de Leie, die de wijk van de Kortrijkse Poort en de wijk van Akkergem moet verbinden is voltooid". Het was een metalen draaibrug welke in de loop der tijden verschillende namen kreeg : Leiebrug, Moederhuis- of Materniteitsbrug, ook wel Bijlokebrug genoemd, dit alles vanwege de nabijheid van het Bijlokehospitaal. Ze kreeg de huidige benaming op 28-2-1951 (1).

In 1900 werd de metalen draaibrug, toen Leiebrug genoemd, vervangen door een vaste brug in steen, waarvan "de vouten zullen gebouwd worden in cement beton met arduinen hoofden" aldus het jaarverslag der stad Gent. De zichtkaart van Sugg geeft ons een mooi beeld van de brug met de drie verschillende bogen welke in die tijd 37.083 fr. gekost heeft.

De duur der werken was bepaald op drie maand : in mei begonnen was het werk af in september, het verkeer was onderbroken van 5 juni tot 25 augustus 1900. De ondernemers waren : Couez en zoon.

Bij de aanvang van de tweede wereldoorlog werd de brug totaal vernield.

De Jan Palfijnbrug tijdens de oorlog 1940-1945 (Foto dienst Monumentenzorg Gent).

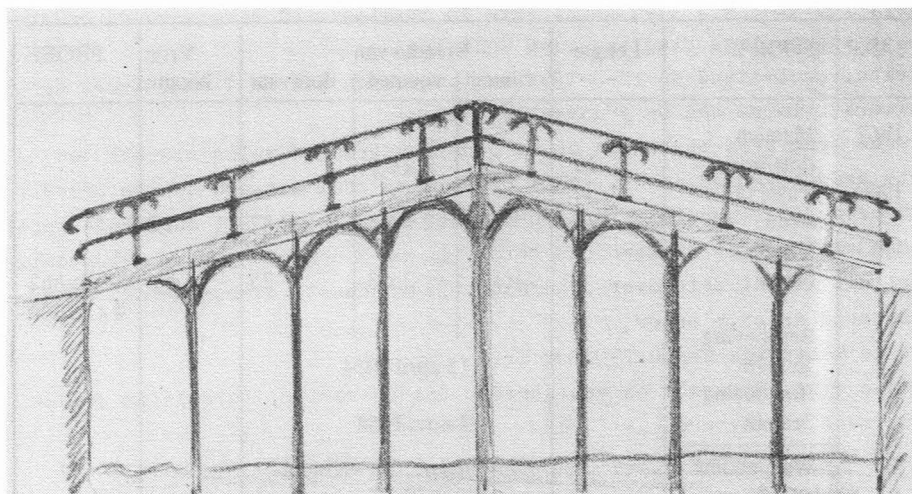
Op 16-12-1940 begon men met het leggen van een noodbrug welke voltooid was op 26-2-1941. Zoals alle andere noodbruggen, in de oorlog gelegd, was ook deze houten, smalle brug aan een regelmatig onderhoud onderworpen dat voornamelijk bestond uit het regelmatig vernieuwen van de plankenvloer uit dennenhout.

Op 3-1-1952 werd een nieuwe brug aanbesteed. Ze werd heropgebouwd op staatskosten. Het is een krukbrug (2) met één enkele overspanning met preflexbalken (3).

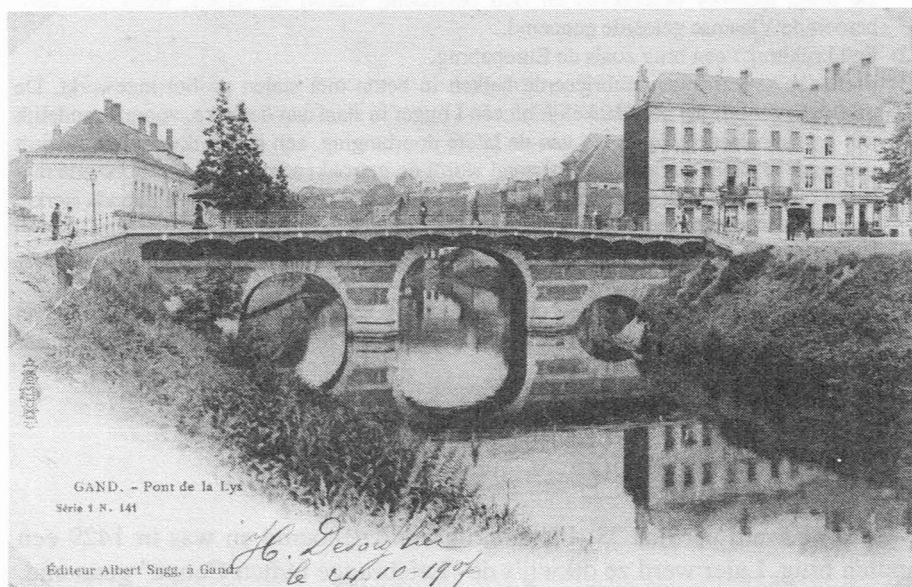
De totale breedte bedraagt nu 36 meter : twee rijwegen van 10,5 m, gescheiden door een bloemperk van 9 m en twee voetpaden van elk drie meter. Om deze constructie te dragen waren er 333 funderingspalen nodig in gewapend beton.

De firma, N.V. E.H.B.A., uit Ruisbroek, speelde het klaar de brug te bouwen in een tijdspanne van ongeveer twee jaar en dit voor de prijs van 16.500.000 fr.

De eerste helft der brug werd opengesteld voor het verkeer op 15 april 1954 en de brug was voltooid op 12 november 1954.

Deze copie van een tekening uit de Atlas Goetghebuer toont ons de voorloper van de Leiebrug, ze werd de Materniteitsbrug genoemd naar de nabijgelegen materniteit van de Bijloke (S.A.G.).

Deze zichtkaart werd uitgegeven door A. Sugg en toont ons de Jan Palfijnbrug welke toen nog de Leiebrug genoemd werd.

JAAR	SOORT	Lengte	Breedte van :			Vrije hoogte	PROEF
			rijweg	voetpad	doorvaar		
1867	Metalen draaibrug	19	2,8	2 x 0,9			
1900	Vaste in steen	36	6	2 x 1,5	8,57	5,2	
1953	Vaste in beton		21(+9)	2 x 3	25	4,5	400 kg/m ² 4 x 32 ton
	Beproeving 1e helft		15 april 1954				
	Beproeving 2e helft		3 nov. 1954				
	Wegenbouw		naam : 2 x vermeld				

(1) Jan Palfijn was een bekend chirurg (barbier) uit de 17de eeuw en was de uitvinder van de verlostang. Zijn standbeeld staat in het park behorend bij het Bijlokemuseum en werd onthuld op 22-6-1952.

De brug, hiervoor beschreven en zich bevindend vlakbij het parkje, werd naar deze beroemde Vlaamse geleerde genoemd.

(2) Een krukbrug : een brug zoals de Europabrug.

(3) Preflexbalken zijn geprefabriceerde balken in beton met stalen profiel ingewerkt. De preflexligger bestaat hoofdzakelijk uit een I ligger in staal aan dewelke, voorafgaandelijk aan iedere belasting, in de zin van de latere doorbuiging, een sterke doorbuiging wordt gegeven. In deze doorgebogen toestand wordt de getrokken zone van de doorsnede met beton omhuld en in deze toestand gehouden tot wanneer dit beton een voldoende sterkte heeft bereikt en behoorlijk aan de metalen ligger kleeft.

Wanneer de ligger nu wordt ontlast, wordt het aangebrachte beton sterk gedrukt en de ligger komt gedeeltelijk terug.

Meestal worden de Preflexliggers op de bouwplaats volledig met ter plaatse gestort beton omhuld. Om de stalen liggers te preflexen worden ze twee aan twee tegen elkaar gespannen.

VERLORENKOSTBRUG

Deze brug werd eertijds "St-Pietersbrugsken" genoemd en was in 1429 een houten brug. Later werd ze dikwijls de "Leiebrugge buiten Cuupe" genoemd. Ter hoogte van de huidige brug lagen in de Leie een paar eilandjes "Verloren kost" genoemd. Het waren een paar zandplaten, op één ervan stond zelfs een houten loodsje. Zo ontstond de latere naam der brug. Soms sprak men ook van de Verloren Broodbrug (zie Franse benaming op zichtkaart). De eilandjes verdwenen in 1753 bij het graven van de Coupure, waarna de bouw van de eerste, smalle draaibrug in 1754, volgde. De brug werd meermalen herbouwd : een eerste maal in 1811, een tweede keer in 1836 en een derde maal in

De oude Verlorenbroodstraat en -brug.
Copyright : A.C.L. Brussel.

1856. Uit de brief van de aannemer, gedateerd 11 maart 1856, citeer ik : "Ik garandeer dat de brug zeer gemakkelijk kan worden gedraaid door een vrouw in minder dan één minuut" en dat was waarschijnlijk wel een referentie voor die tijd, in elk geval het werk werd aan die man gegeven. Na een proefbelasting van 22.000 kg op 25 april 1857 werd de nieuwe brug ingehuldigd op 17 mei : "De voormalige brug was enkel voor voetgangers bruikbaar, thans is het verkeer met rijtuigen toegelaten" aldus de "Gazette van Gent". De brug was nu 4 m breed. De laatste vervanging als draaibrug was in 1873.

Vóór 1897 was de Verloren Broodstraat (de straat in het verlengde van de brug) een smalle donkere steeg (zie foto) die zo smal was dat twee voertuigen elkaar niet konden kruisen. Daarbij helde ze zo sterk af naar het water (de helling bedroeg 10 cm/m) dat de wagens, de boordstenen van het voetpad gebruikten om af te remmen bij het afdalen!

Toen in 1898 de straat werd verbreed van 4 naar 12 meter, waardoor de afbraak nodig was van een twintigtal huizen, bouwde men er een nieuwe monumentale, stenen brug, even breed als de nieuwe straat, die de smalle draaibrug verving. Door de verhoging van deze vaste brug (noodzakelijk voor de toenmalige drukke scheepvaart) werd de helling van de Verloren Koststraat verminderd van 10 naar 3 cm/m.

Met de bouw van de brug werd aangevangen op 14 juni 1898, door A. Couez. Deze aannemer zou de brug herbouwen voor de prijs van 90.880 fr (aanbesteding 25 Mei 1898). De Gazette van Gent volgde deze bouw bijna op de voet, daarvan getuigen de meer dan 20 artikels gedurende 1898 verschenen en waarvan de bijzonderste in chronologische volgorde, zijn :

14 juni 1898

"Men is dezen morgen begonnen met het inslaan der palen, waarop de voorloopige brug voor voetgangers zal geplaatst worden."

2 juli 1898

"De doorgang voor voetgangers en rijtuigen over de Verlorenbroodbrug zal onderbroken worden te rekenen van maandag 4 juli a.s."

11 juli 1898

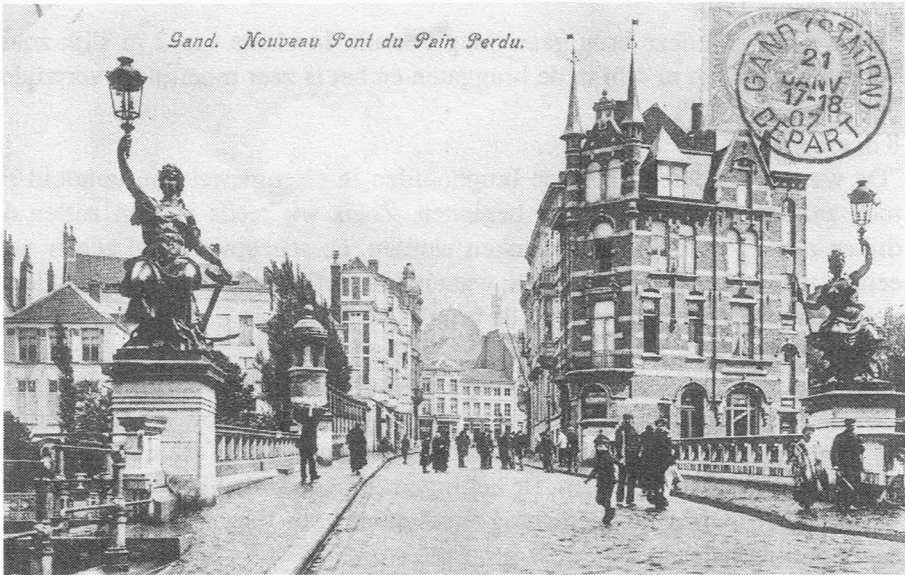
"Scheepvaart onderbroken aan Verlorenbroodbrug van nu tot 4 oktober".

Dat deze herbouw niet zonder moeilijkheden verliep bewijzen de volgende berichten :

5 augustus 1898

"De grootste der dijken, gelegd voor het herbouwen van de Verlorenbroodbrug, is doorgespoeld : daardoor zijn de werken onderbroken en zal eene groote vertraging veroorzaakt worden. Heden morgen vroeg was men reeds weer aan het opvullen.

De werklieden, gelast met het uitbreken der grondvesten der oude brug gebruiken buskruit om dit werk te vergemakkelijken. Gisteren hadden zij waarschijnlijk eene te groote hoeveelheid genomen, want eenige steenen vlogen tot op den Nederkouter, waar verscheidene huizen tamelijk erg beschadigd werden."

Gand. Nouveau Pont du Pain Perdu.

Deze zichtkaarten, van uitgever A. Sugg, tonen ons de Verlorenkostbrug in 1902, toen de beelden nog maar pas geplaatst waren.

17 augustus 1898

"De werken aan deze brug gaan traag vooruit. In plaats van 2 m slijk zoals voorzien was, ligt er 4 m in de bruggaten en het is zeer moeilijk te verwijderen".

8 oktober 1898

"De werken vorderen goed; de brughoofden in steenmortel zijn voltooid en men zal aan de arduinsteenen beginnen. Zoals wij reeds zegden zullen de dijken den 15 oktober doorgestoken worden, de scheepvaart zal echter nog eenige maanden gestremd blijven, want men moet nu beginnen aan de stelling voor den reusachtigen boog van de brug".

15 november 1898

"De twee brughoofden zijn van hoogte om de vout te beginnen.

De nieuwe brug zal ongeveer 3 m hoger zijn dan de oude. Ze zal twee hellingen hebben : de eene die de helling voortzet van de Verlorenbroodstraat (3,5 cm/m) de andere 5 cm/m. De hellingen zijn noodzakelijk voor het verkeer van de schepen. Men hoopt de brug te voltooiën voor 1 april 1899, dag door de aanbesteding bepaald".

Op 30 september 1899 werd de brug beproefd onder een rollende lading van 18.000 kg. : een wagen geladen met geutijzer en getrokken door negen paarden.

De twee bronzen beelden, welke te zien zijn op de zichtkaart werden gegoten door de heer Goosens (uit Gent) naar modellen gemaakt door de gekende beeldhouwer Domien van den Bossche. Deze modellen werden op de brug tentoongesteld tot eind 1900 om daarna in brons gegoten te worden. Volgens de krant van 22 september 1899, was het de bedoeling dat er vier beelden zouden gemaakt worden : twee van de heer Leroy en twee van de heer van den Bossche, doch de modelbeelden van de eerste beeldhouwer werden na voorlopige plaatsing op de brug, afgekeurd op 21 februari 1900.

De mooie beelden, het ene de scheepvaart en het andere de arbeid voorstellend, werden definitief geplaatst op maandag 17 oktober 1901 en op 9 november 1901 werden de gaslantaarns erop geplaatst. Beide beelden werden tijdens de oorlog van 1914-1918 door de bezetter in beslag genomen om hersmolten te worden voor oorlogsmateriaal. Ze werden, helaas, nooit hermaakt, er resten ons alleen nog foto's.

De kostprijs van de verbreding van de straat en de herbouw van de brug bedroeg 245.442 fr. Dit was 5.000 fr. meer dan geschat : de staat verleende immers geen toelagen voor de beelden!

Bij het begin van de tweede wereldoorlog (op 23 mei 1940) werd de brug opgeblazen en nadien tijdelijk vervangen door een vlottend noodbrugje 2,30 m breed en 28 m lang (zie foto).

Reeds op 29 juli 1941 ving men de bouw aan van een nieuwe brug in gewapend beton, met dezelfde afmetingen der oude brug.

Door een vorstperiode van 10 januari tot 14 maart 1942 (één der strengste win-

ters dezer eeuw) in dewelke de werken stil lagen, duurde het nog tot 26 maart vooraleer de brug terug door het verkeer kon gebruikt worden. De afwerking moest echter wachten tot na de oorlog omdat de nodige materialen daartoe ontbraken. De huidige brug is dus deze welke gebouwd werd tijdens de oorlog.

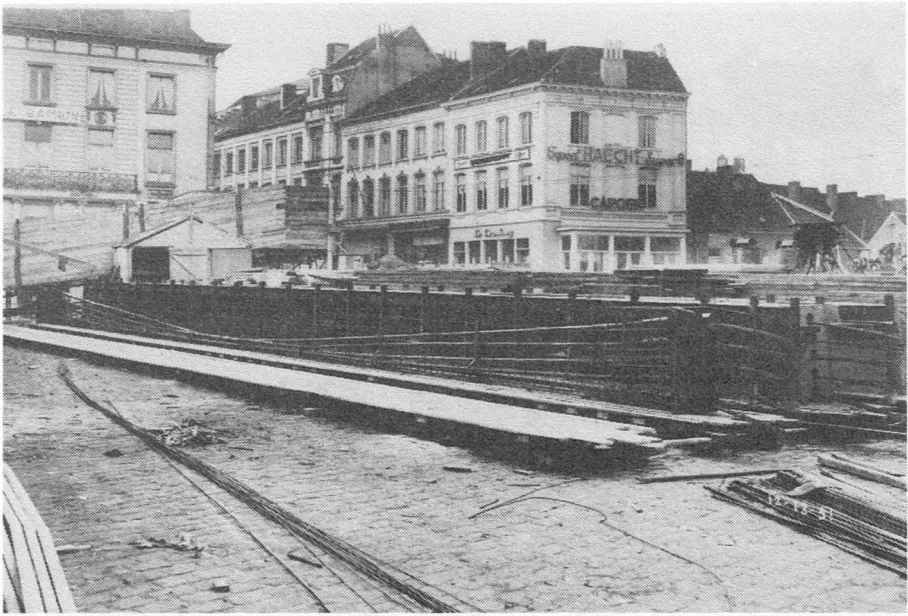
JAAR	SOORT	Lengte	Breedte van :			Vrije hoogte	PROEF
			rijweg	voetpad	doorvaar		
1811	Houten	16,9	2,15				
1836	voetbrug						
1856	Houten	30	4				22.000 kg.
1873	draaibrug						
1897	Vaste in steen	30	8	2 x 2	14,9	4,5	18.000 kg.
1941	Vaste in beton						
	STAD	geen naamvermelding					

M. LABYN
(t Vervolgt)

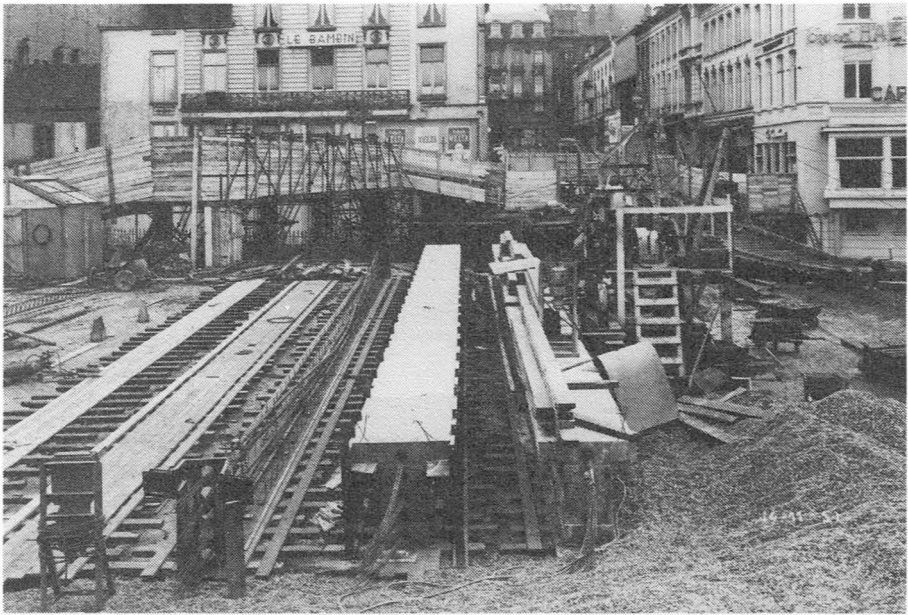
AANVULLENDE ICONOGRAFIE DER GENTSE BRUGGEN

In aansluiting met de artikels over de Gentse Bruggen was de Heer Olivier-Gérard Willemot (Mariakerke) zo vriendelijk ons een reeks foto's toe te sturen uit zijn persoonlijke collectie.

Wij beginnen met er hier 4 van te publiceren.

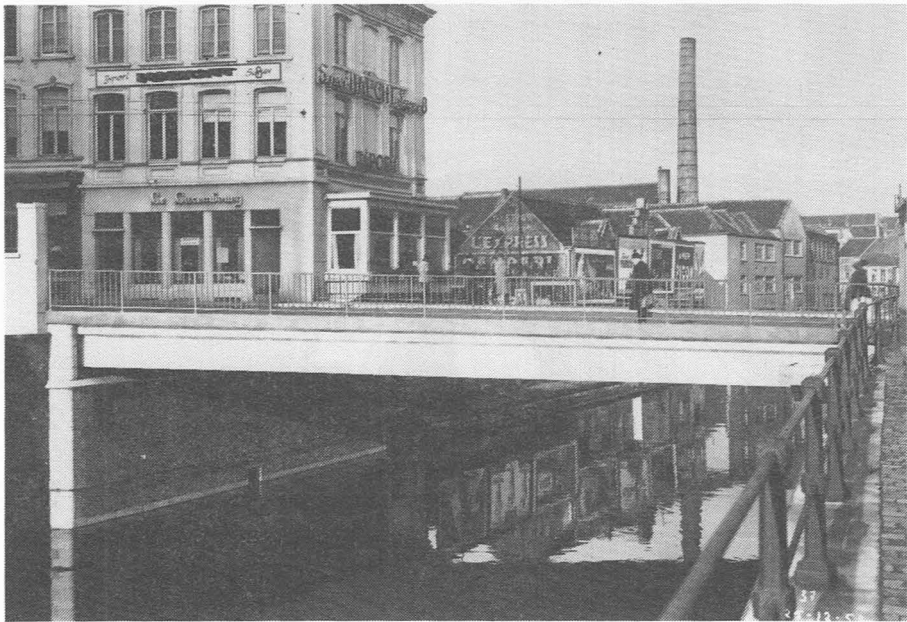

Heropbouw Marcellisbrug (Nov. 1951 - Maart 1952).

Heropbouw Marcellisbrug (Nov. 1951 - Maart 1952).

VRAAG EN ANTWOORD

Op de vraag van de Heer **Willy Lippens** (Gh. Tyd. 1990 - Nr. 2 - pp. 107-108) ontvingen wij 2 antwoorden.

De Heer **Jean Eeckhout** schrijft ons :

"Het moet Nicolas Feyerick betreffen (Gent 1826-1893) echtgenoot van Esther Verhaeghe de Naeyer. Zijn zoon Ferdinand was gehuwd met Madeleine Dumonceau de Bergendael. Zijn kleinzoon Ridder Robert (1892-1940), echtgenoot van Marcelle van Nuffel d'Heyndonck, sneuvelde als reserve-majoor bij de slag aan de Leie. Hij liet geen mannelijke afstammelingen na. Zijn neef Jacques-Guy Feyerick, Bredabaan 528 te 2130 Brasschaat, zou u waarschijnlijk beter kunnen inlichten, zo niet, het stadsbestuur Gent. De Feyericks zijn een edele familie die, te Gent, een rol gespeeld heeft in de katoennijverheid." De Heer **David Maes** heeft een duik genomen in de kranten van 136 jaar geleden om te trachten te achterhalen waarom N.G. Feyerick en L. Brack een medaille voor "menslievendheid, zelfopoffering en moed" ontvingen. Hij vond het antwoord, wat betreft de eerste, in de "Gazet van Gent" van 10 maart 1854 :

"Dinsdag om vier uer nanoen, viel by de Verlorenbroodbrug een kind in het water. De heer Feyerick, fabrikant alhier, sprong gansch gekleed in het water en had het geluk het kind aen de dood te onttrekken".

In de "Wegwijzer der Stad Gent" van 1853 staat diezelfde vermeld als : "Feyerick Nic, filateur de lin, r.n. St. Pierre 47 (Sint-Pietersnieuwstraat)". Uit het aangehaalde krantenbericht blijkt dat de datum die voorkomt op de medaille betrekking heeft op het feit en niet op de datum van uitreiking.

Spijtig genoeg vonden we geen gelijkaardige vermelding terug in dezelfde krant wat betreft L. Brack. Het is niet uitgesloten dat andere kranten hiervan gewag hebben gemaakt. Ter informatie : in de meeste Gentse archieven (S.A.G., R.A.G., B.R.U.G.) kunnen oude kranten geraadpleegd worden.

De Heer **David Maes** antwoordde ook op de vraag van de Heer **Guido Cornelis** (Gh. Tyd. 1990 - Nr. 2 - p. 106) :

1. Waar bevond zich de Sleutelstraat? In "Oude straatnamen van Gent" van Dr. Victor Fris (Gent, 1925) lezen we - in oude spelling : "SLEUTELSTEGHE of SLEUTELSTRAAT - was de naam van den weg geleidende naar den Gruis- of Grijsberg, in de wijk Over-Schelde. Die steeg verdween in 1883 met de vorming der Vlaanderenstraat."

2. Wat wordt bedoeld met "In het oud Kasteel"? Alhoewel we hieromtrent geen uitsluitsel kunnen geven kunnen we toch vooropstellen dat er te Gent slechts twee bouwwerken geweest zijn die in aanmerking kwamen voor de term "oud kasteel" nl. het Gravensteen en het Spanjaardkasteel. Daar het Spanjaardkasteel in 1827 werd afgebroken en dus in 1850 niet meer bestond, komt

enkel nog het Gravensteen in aanmerking. Iets wat blijkbaar nogal eens vergeten wordt is dat vóór de restauratie op het einde van de 19de eeuw, in het Gravensteen niet enkel fabrieken waren ondergebracht maar bovendien ook nog een aantal onvermijdelijk erbij horende beluikhuisjes. Het is dus niet uitgesloten dat Karel Aerts in één van die huisjes woonachtig was op het ogenblik dat hij huwde in 1850. Karel Aerts komt niet voor op de lijst van de bakkers in de "Wegwijzer der Stad Gent", wat er op kan wijzen dat hij als bakkersknecht werkzaam was.

Vraag van de Heer **Mark Rummens**.

"Kan iemand nadere informatie en/of illustratiemateriaal bezorgen nopens een -blijkbaar omwald - kasteel dat gelegen was aan de oostzijde van de Patijntje-straat, juist voor het huidige kruispunt met de Sportstraat? Dit kasteel staat op ieder detailplan vanaf de zeventiende eeuw aangeduid (o.m. in de kadasterboeken van Bochoute en van Dedeken van resp. 1691 en 1791). Rond 1935 moet het gesloopt zijn."

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Naar aanleiding van het artikel "Straatnamen in Gent" (Gh. Tyd. 1990 - Nr. 2 - pp. 100-101) ontvingen wij de volgende aanvulling van Mevrouw **Suzanne Janssens** :

Hetgeen de nummering van de huizen te Gent betreft meen ik het volgende te weten. Volgens de algemene regel begint de nummering aan het Stadhuis (zie Klein Turkije en de Zonnestraat, die aan de Kouter begint!). Een uitzondering op deze regel zijn de straten, die van een hoofdweg naar een minder belangrijke weg lopen (de Hoogpoort begint aan de Groentenmarkt en eindigt aan de Nederpolder, de Onderstraat begint aan de Langemunt en eindigt aan de Zandberg). Pleinen worden genummerd in de richting van de uurwijzers (Goudenleeuwplein, Botermarkt).

Iedere tien jaar moet een volkstelling plaats hebben. Deze telling gaat gepaard met een aanpassing van de huisnummers. Vroeger werden alle poorten en deuren genummerd. Vanaf ± 1960 wordt er genummerd per gezin of instelling, zoodat sindsdien een ingang verschillende nummers of soms geen nummer bezit! In de volksmond wordt het Sint-Jorishof het "eerste huis van Gent" genoemd.

Een andere aanvulling, maar dan nopens het artikel over het Guislaininstituut (Gh. Tyd. 1990 - Nr. 2 - pp. 58-76) komt van Prof. Dr. A.K. Evrard. Hij schrijft : "Op blz. 69 is blijkbaar iets weggevallen; men leze : De eerste professor was Dr. M. Hamelinck, en na hem zullen achtereenvolgens Prof. R. Nyssen, Prof. J. De Busscher en Prof. E. Verbeek in goede relatie met het bestuur van de instelling hun opleidingstaak verderzetten, tot in 1975 de Afdeling Psychiatrie in het Universitair Ziekenhuis te Gent wordt geopend (nieuwbouw K. 13)".

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen het boek "Quelques aspects de la Vie en Flandre au XVIIIe siècle" van J. d'Udekem d'Acoz.

Een bijzonder boeiend boek, zeker voor Gentenaars, want het kan niet missen dat, wanneer men het heeft over het leven in Vlaanderen in de 18e eeuw, het voor een groot deel om Gent gaat.

Om van het boek volop te kunnen genieten moet men wel een elementaire kennis bezitten van de Europese geschiedenis in de 18de eeuw, maar dat zal voor de meeste heemkundigen wel geen probleem vormen.

Wat het boek zo aantrekkelijk maakt is dat er veel aandacht besteed wordt aan "la petite histoire". "Petite histoire" die vaak een veel zuiverder beeld geeft van het verleden dan de "grote geschiedenis" dit doet.

Een eeuw waarin heel wat gebeurde : de successieoorlog van Spanje, deze van Oostenrijk, de Franse invasie onder Lodewijk XV, Maria-Theresia, Jozef II, de Brabantse Omwenteling, de Franse invallen, de Oostenrijkse restauraties, enz.

Wij zien in Gent figuren verschijnen als de Hertog van Marlborough, Eugène de Savoie, de Tzaar van Moscovië, Lodewijk XV, François de Lorraine (de toekomstige echtgenoot van Maria-Theresia), Charles de Lorraine, etc. etc. Wij leven de gebeurtenissen mee alsof wij er bij waren, we nemen een kijkje in het Gentse "society-leven" en vernemen tal van interessante details die men in geen enkel geschiedenisboek zal tegenkomen.

Wij zouden tientallen bladzijden kunnen schrijven over al het interessante dat in dit boek te lezen staat, maar dat zou geen zin hebben want het zou uiterst fragmentair blijven. De enige goede oplossing bestaat er in het boek zelf te lezen natuurlijk.

Een boek van 541 bladzijden dat uiterst verzorgd gedrukt is en meer dan 250 zwart-wit-foto's bevat. De kaft wordt gevormd door een kleurenreproductie van een zicht op de Kouter in 1763.

Achteraan vindt men alfabetische tabels van persoonsnamen, plaatsnamen en illustraties.

De auteur, de Heer J. d'Udekem d'Acoz zal wel geen onbekende zijn voor de meeste van onze lezers; hij is immers niet aan zijn proefstuk en zijn liefde voor Gent kwam reeds vroeger tot uiting in "Histoire de la Barge de Gand à Bruges" en in "La Cuve de Gand à l'époque romantique. Lettres et souvenirs". Het boek kost 1.795 fr. en kan bekomen worden door storting of overschrijving op Rekening Nr. 390-0013133-93 van TABECO - Kouter 26-28 - 9000 Gent.

H. C.

VERSCHIJNING GEMELD

Nog dit jaar zal er een nieuw kunstboek verschijnen van Gaston De Smet, genoemd "Gent Onbekende Rijkdom".

Moeten wij echt Gaston De Smet nog voorstellen aan onze lezers?

Deze bijzonder knappe Gentse tekenaar die zijn hart aan zijn geboortestad verpand heeft. Gewezen leraar aan St-Lukas te Brussel en nu Ere-Directeur van de Kunstacademie van Hamme.

Welke rechtgeaarde Gentenaar is niet de gelukkige bezitter van zijn eerste boek "Op Gent geraak ik nooit uitgekeken"?

We hoeven dus in feite niemand te overtuigen. Het nieuwe kunstboek leidt ons aan de hand van 72 tekeningen door onze oude abdijen : St-Baafs, St-Pieters, de Bijloke, Niewen Bos, Baudeloo... De titel is goed gekozen, het gaat inderdaad over, voor velen, onbekende rijkdommen. Het is bij het aanschouwen van deze prachtige tekeningen (wij hebben er al enkele van gezien) dat men zich realiseert hoe ongelooflijk rijk wij zijn, dank zij de schatten die ons nagelaten werden door onze voorgangers. Wij komen dan ook tot het besef dat het een misdaad zou zijn deze schatten niet ongeschonden door te geven aan deze die na ons zullen komen. En wij houden ook ons hart vast als wij zien hoe wij in onze moderne tijden vaak lichtzinnig en op een onverantwoorde wijze omgaan met ons onvervangbaar kunstpatrimonium. Onze lezers kunnen nog genieten van de vóórintekening op de luxe-uitgave van dit 136 bladzijden tellend kunstboek van het formaat 28 x 25 cm. met een begeleidende tekst van Mevrouw Marie-Christine Laleman.

Wie vóór 15 november 1990 betaalt komt er van af met 750 fr. Gaat men het boek niet afhalen op de tentoonstelling in de Bijloke op 30 november, dan voegt men er 85 fr. bij voor portkosten.

Te betalen op Rekening Nr. 290-0149086-18 van "C.V. de Witte Cirkel van

Gaston De Smet" - Gent.

Wie een genummerd en gesigneerd exemplaar wenst, moet dit melden en betalen vóór 30 september 1990.

H.C.

DE GEORGE SARTONPRIJS TOEGEKEND AAN EEN VAN ONZE LEDEN

Het was met een bijzonder genoegen dat wij vernamen dat de George Sartonprijs dit jaar toegekend werd aan een van onze trouwe leden, Prof. Dr. Alexander Evrard.

De motieven om de keus op hem te laten vallen waren talrijk. Buiten zijn wetenschappelijke arbeid (verschillende boeken, honderden artikels in vaktijdschriften) hebben ongetwijfeld andere elementen meegespeeld, zoals zijn jarenlange belangloze inzet voor de psychiatrische zorg. Hij speelde een rol bij de oprichting van het Museum in het Guislaininstituut aan hetwelk hij verscheidene voorwerpen schonk. Hij was mede-inrichter van tentoonstellingen over psychiatrie in het St-Janshospitaal in Brugge en in het Guislaininstituut in Gent.

Twintig jaar lang gaf hij gratis een cursus over de Geschiedenis der Geneeskunde aan onze Universiteit. Zijn wetenschappelijke publicaties over de Gentse godshuizen is in vakkringen voldoende bekend. Het is niet voor niets dat hij verkozen werd tot bestuurslid van het Zuidnederlands Genootschap voor de Geschiedenis der Wetenschappen. Maar Prof. Evrard is niet alleen een gewaardeerd wetenschapper, hij is ook een Gentenaar in hart en ziel die zich graag verdiept in onze glorierijke geschiedenis. Hij verdiept er zich niet alleen in, maar doet ook iets concreets om ze levendig te houden. Meer dan 35 jaar geleden was hij de actieve secretaris van het Comité voor de Herdenking van de Slag van Gavere. Er werden toen 2 monumenten onthuld, een op de Markt in Gavere en een aan de kerk van Semmerzake.

Wij zouden hem ook de specialist van de gedenkplaten kunnen noemen, want hij liet er talrijke plaatsen op eigen kosten. Zo bvb. deze aan Seyssone aan het Gemeentehuis van Merelbeke, deze van Guislain in het Ingelandgat, van Hugo Van der Goes in de St-Pietersnieuwstraat, van Dr. Eug. Carp in een auditorium aan de Pasteurdreef, Koning Willem I in de Aula van de Universiteit, enz. Alsof dat nog niet genoeg was werden er door zijn toedoen gedenkpenningen gemaakt : in 1976 bij de 400e verjaardag van de Pacificatie van Gent, in 1980 ter gelegenheid van de 50e verjaring van de vernederlandsing van de R.U.G.

Wij feliciteren Prof. Evrard van harte voor dit welverdiend eerbetoon. Om de waarde te begrijpen van de Sartonprijs is het nodig dat men weet wie George Sarton feitelijk was. Voor deze die het niet zouden weten, verwijzen wij naar een artikeltje dat verscheen in "Gh. Tyd." 1984 - Nr. 5 - pp. 314-318.

GENSCHE PRAOT

't Was lesse van aardrijkskunde, in Dokske Blik zat gelijk gewente wêere te slaope.

- De Schelde, zegt de mîester, verlaat België en komt in Holland; ze verdeelt zich in twee armen : de Oosterschelde, de Hont of Westerschelde en werpt zich vervolgens in de Noordzee.

- Dokske, roept de mîester, ge zit wêere te slaope; g'en hêt er zekers wêere niets van verstâon?

- Toet, Menhîere, zei Dokske.

- Herhâol mij ne kîer wa da'k gezeid hên; 'k ben zekers da g'er niets van en weet.

- Toet, toet, Menhîere, 'k weet het allemâol; mâor 'k en kan op zijn naome nie kome.

- Wa râosde nu van nen naome? Van wie es't da ge spreekt? vrâogt de mîester.

- Van dienen deugniet, menhîere, die dienen âormen hond in de zîe smijt.

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij een beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt. Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg, alle zondagen van 10 tot 12 uur. Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u bij voorbaat voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.